ԵՐԵՍՈՒՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ԼՐԱԳԻՐԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՈՒՑ ՎԵՐՋԸ ԱՐԺԷ

ԵՐԿՈՒ ռուբլի

Մի ամսվայ համար 1 ռուբլի

Երեկոյեան դասընթացներ մեծերի եւ դաստիարակչուհիների համար

Ս. Վ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ-ԵՐԵԶՆԵԱՆԱՑՈՒՅԻ

[illegible]

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

ՀԻՐԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ

[illegible] կարելիին չափ խուսափել սխալներից։

Այժմ, երբ կաթողիկոսական թեկնածուների անուններ պէտք է տալ, մենք տեսնում ենք, որ դարձեալ ճիշտ գաղափար չունենք հայ հոգևորականութեան ներկայացուցիչներից շատերի մասին և անհրաժեշտութիւն է զգացվում լուրջ տեղեկութիւններ ժողովել նրանց անհատական բնաւորութեան, նրանց աշխարհահայեացքի և վարչական գործունէութեան մասին։

Անցեալի դէպքերը ցոյց են տալիս, որ մեր հասարակութիւնը բաւական մակերևոյթային կերպով է վերաբերվել գործին և յետոյ զղջացել իր արածների համար։

Ռուսահայ եպիսկոպոսներին փոքր ի շատէ մենք ճանաչում ենք, իսկ Թիւրքահայերին համարեա թէ չենք ճանաչում, բացի մի երկու անուններից, որոնց մասին էլ բաւական վիճելի կէտեր կան։

Այն պահանջների հանդէպ, որ մենք ունենք կաթողիկոսից, չենք տեսնում մեր շուրջը համապատասխան կատարողներ, և այդ պատճառով ոչ ոք չէ վստահանում տալ ոչ մի ռուսահայ եպիսկոպոսի անուն, իբրև թեկնածուի։ Եւ բնականաբար՝ մարդիկ որոնում են այդ թեկնածուին հեռուներում—Թիւրքիայում, ինչպէս այդ արել ենք անցեալներում։ Եւ որովհետև մենք հեռուներին լաւ չենք ճանաչում, ուստի ղեկավարվում ենք ուրիշների ցուցումներով կամ այն մի քանի կցկտուր տեղեկութիւններով, որոնք արձանագրված են եղել մամուլի էջերում։

Եւ հասկանալի է, որ մեզ շատ անգամ բաւականաչափ ծանօթ չեն լինում այն անձնաւորութիւնները, որոնք [illegible] գրից երևում է, որ Էջմիածնում ժողովված մարդիկ տալիս են Իզմիրլեանի, Խապայեանի և Օրմանեանի անունները։ Մենք կարող ենք յայտնել, որ դրանցից դուրս տրվում են նաև Եղիշէ եպիսկոպոս Դուրեանի և ուրիշների անունները։ Այդ յիշատակութիւնները դեռ ոչինչ չեն նշանակում։ Նրանք կարող են փոխվել մի քանի անգամ։ Եթէ ցուցակի մէջ մտցնելու լինէինք նաև վարդապետներին, կարելի կը լինէր յիշել դարձեալ թեկնածուների մի քանի անուն։ Բայց կարևոր է նախ պարզել, թէ արդեօք հնարաւոր կը լինի վարդապետների անուններն էլ ընտրելիների ցուցակի մէջ մտցնել։ Մինչև այժմ դա անկարելի է համարվել։ Բայց գուցէ աջողվի փոխել այդ կարգը։ Եթէ այդ լինի, անշուշտ այն ժամանակ էլ կը տանք և թեկնածուների անուններ վարդապետական ցուցակից։ Մինչև այժմ յիշված անուններից ամենահաւանական թեկնածուն Մատթէոս Իզմիրլեանն է։

Ցամենայն դէպս՝ մի բան պէտք է մենք պարտաւորական համարենք մեզ համար, այն է՝ վերաբերվել գործին լրջութեամբ և խուսափել «հուռռայով» առաջ տարվող գործելակերպից։

«Հուռռայով» կարելի է շատ բան իրականացնել և յետոյ դառնապէս զղջալ։ «Հուռռայով» գործելը կը դժուարացնէ բննադատական վերաբերմունքը և կը դցէ մեզ սխալների մէջ։

Մենք կը նուիրենք մի շարք յօդուածներ կաթողիկոսական թեկնածուների խնդրին։

Ա. Քալանթար

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

—

Էջմիածին, 6 Նոյեմբերի

Եղանակը շատ վատ է։

Տեղի ունեցաւ կաթողիկոսի թաղումը պատշաճ հանդիսաւորութեամբ։

Կարգը պահպանվում էր մի վաշտ զօրքի և ճեմարանի ուսանողութեան կողմից։

Պատգամաւորների թիւը հասնում էր մօտ 150 հոգու։ Արծաթեայ պսակների թիւը մօտ 10 է. մետաղեայ և կենդանի ծաղիկներից հիւսված պսակները աւելի քան 10 են, որոնց թւում աչքի են ընկնում Կովկասի Փոխարքայի և իր ամուսնու, վրաց ազնուականութեան, Թիֆլիսի վրացի հասարակութեան, ինչպէս և Երևանի ու Ալէքսանդրապօլի ազգաբնակութիւնների, Ներսիսեան դպրոցի, ճեմարանի, Հաբեշստանի հայ գաղութի, մահմեդականութեան և «Тифл. Листокъ» լրագրի կողմից դրված պսակները։

Ժամը 10-ին ժամանեցին Կովկասի Փոխարքայի ներկայացուցիչներ՝ Հակկելը և Ղազարեվը, ինչպէս և Երևանի նահանգապետ Տիզենհաուզէնը, Ջունկովսկին, տեղական աստիճանաւորները, Թիֆլիսի, Երևանի և Ալէքսանդրապօլի քաղաքագլուխները, Կարսի նահանգապետի ներկայացուցիչ՝ ոստիկանապետ Գրիգորովիչը։

Պատարագն ու օծումը կատարեց Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Սմբատեանը՝ մասնակցութեամբ 11 արքեպիսկոպոսների [illegible] եպիսկոպոսների ու 17 վարդապետների։

Ժամը 12-ին տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը մայր տաճարից և թափօր կատարվեց եկեղեցու շուրջը։

Ներկայ էր բազմաթիւ ժողովուրդ։

Առաքելեան, Դանիէլեան

—

Երէկ Թիֆլիսի Վանքի մայր եկեղեցում հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կատարվեց Խրիմեան Հայրիկի թաղման առիթով։

Չը նայած անձրևային եղանակին՝ հազարաւոր բազմութիւն խռնված էր թէ եկեղեցու ներսում, թէ բակում և թէ շրջակայ փողոցներում ու տանիքների վրա։

Պատարագիչն էր Եփրեմ վարդապետը։ Եկեղեցում երգում էր Ներսիսեան դպրոցի երգեցիկ խումբը՝ Գ. Միրզայեանի ղեկավարութեամբ։

Պատարագը դեռ չը վերջացած՝ Եփրեմ վարդապետը դամբանական խօսեց՝ գրուատելով Հայրիկի կատարած գործունէութիւնը։

Հոգեհանգստին ներկայ էին՝ Փոխարքայ կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվ, կոմսուհի Վօրօնցօվա-Դաշկօվա, Փոխարքայի քաղաքացիական մասի օգնական Միցկևիչ, դիւանատան դիրեկտոր Պետերսօն, նահանգապետ Լօգինօ-Լօգինսկի, ուրիշ բարձրաստիճան անձեր, ինչպէս և պարսից և Թիւրքաց ընդհանուր հիւպատոսները, Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնակատար Գօկչայեվ՝ ուպրավայի անդամների ու ձայնաւորների հետ, մահմեդական բարձր հոգևորականութեան ներկայացուցիչները՝ ահագին բազմութիւն Թուրքերի հետ, տեղական մամուլի ներկայացուցիչները, համքարները իրանց դրօշակներով և այլ հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչներ։

Հոգեհանգստից յետոյ եկեղեցու բակում տեղի ունեցան ճառախօսութիւններ։ Խօսեցին վրացիներ և հայեր։

—

Երէկ, վեհափառ կաթողիկոս Հայրիկի թաղման առիթով, Թիֆլիսի հայերի խանութները և մի քանի հիմնարկութիւններ փակված էին։

—

Անդրկովկասի հայ կաթօլիկ հոգևոր կառավարիչ տ. Սարգիս վարդապետ Տէր-Աբրահամեան՝ կաթողիկոսի մահվան առիթով հետևեալ հեռագիրն է ուղարկել Էջմիածին, տեղակալ Գէորգ արքեպիսկոպոսի անուան.

Ինձ յանձնված ամբողջ հայ կաթօլիկ հօտի և անձնականապէս իմ կողմից ամենախորին ցաւակցութիւն եմ յայտնում մեծ ծերունու՝ Մկրտիչ Ա. կաթողիկոսի մահվան առիթով։ Հանգուցեալը իսկական «հայրիկ» էր մեր ամբողջ ժողովրդի համար, առանց կրօնի զանազանութեան։

—

Մեզ հաղորդում են, որ հայ-կաթօլիկների կողմից կաթողիկոսի թաղման ներկայ գտնվելու համար պատգամաւոր է ընտրվել պ. Սարգիս Միքայեաչեան (Առրպետ)։

—

Ղազախ, 2 Նոյեմբերի

Հոկտեմբերի 31-ին խուռն բազմութեան ներկայութեամբ հոգեհանգիստ կատարվեց կաթողիկոսի մահվան առիթով. ճառի մէջ յիշվեց նրա կեանքի բոլոր մանրամասնութիւնը։

Զաք. քահ. Ապրեսեանց

—

Շուլավէր, 6 Նոյեմբերի

Շուլավէրի հասարակութիւնը, սիրեցեալ կաթողիկոս Հայրիկի թաղման օրը կատարելով հոգեհանգիստ, որոշեց պսակի փոխարէն նուիրել Կարագայ վանքի ֆօնդին հարիւր ռուբլի։

Շուլավէրի տանուտէր՝

Մ. Կարախանեանց

—

Շուլավէր, 6 Նոյեմբերի 9 ժ. 40 ր. առ.

Մենք, շուլավէրցի երկրագործներս, ողբում ենք մեր ամենաթանկագին կաթողիկոս Հայրիկի՝ երկրագործներիս մեծ պաշտպանի մահը։

Երկրագործներ

—

Գօրիս, 6 Նոյեմբերի

Յայտնում ենք մեր խորին վիշտը և ցաւակցութիւնը հայոց մեծ Հայրիկի, բարերարի և հայոց գրականութեան արժանաւոր անդամի մահվան առիթով։ Եւ թող յաւերժ լինի Թիւրքաց Հայաստանի հայկական դպրոցների առաջին մարտնչողի և ռէֆօրմատօրի յիշատակը։

Գօրիսի հայ. դպ. հոգ. և ուս. խումբը

—

Ախալքալաք, 5 Նոյեմբերի

Հայոց բարեգործական ընկերութիւնը որոշեց հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնել սիրեցեալ Հայրիկի մահվան առիթով և նրա անուան թոշակներ սահմանել տեղական ծխական դպրոցներում։

Նախագահ վարչութեան՝ Մեծատուրեանց

—

Թաւրիզ, 1 Նոյեմբերի

Ամսիս 29-ի երեկոյեան Էջմիածնի սինոդի նախագահ Գէորգ եպիսկոպոսի հեռագիրը գուժեց Վեհափառի մահը, յայտնելով միաժամանակ որ թաղումը տեղի կունենայ նոյեմբերի 6-ին։ 30-ին արդէն ամենքը գիտէին։ Առաւօտեան գումարվեց պատգամաւորական ժողով, ուր խմբագրվեց ցաւակցական հեռագիր, և ընտրվեցին երեք պատգամաւորներ Էջմիածին գնալու, թաղմանը ներկայ լինելու համար։ Վաղը պատգամաւորները կը ճանապարհվեն։ Երկու օր է թէ դպրոցները և թէ հայ առևտրականները փակ են։ Լսում ենք, որ բողոքական և կաթօլիկ դպրոցներն էլ ի պատիւ վեհափառի փակեցին մի օր։ Մինչև թաղման օրը՝ ամեն օր «ժամերգ» է կատարվում եկեղեցիներում։ Թաղման օրը տեղի կունենայ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ։ Առաջնորդարանի կողմից յայտարարված է կառավարչապետ Ֆարման-Ֆարմային և այլ օտարազգի բարձրաստիճան անձնաւորութիւններին։ Լսում ենք, որ Հայուհեաց ընկերութիւնն էլ յատուկ պատգամաւոր է ուղարկում Էջմիածին։

Իբօ

—

Բագուի առևտրականների միութեան վարչութիւնը արտակարգ նիստ գումարելով և յոտնկայս լսելով ամենայն հայոց կաթողիկոսի մահվան լուրը, որոշեց. 1) վաճառականութեան անունից հեռագիր ուղարկեց կաթողիկոսական տեղապահին. 2) խնդրել առևտրականներից թաղման օրը, նոյեմբերի 6-ին, փակել խանութները մինչև հոգեհանգստի վերջանալը. 3) ընտրել և Էջմիածին ուղարկել թաղմանը ներկայ լինելու համար մի պատգամաւորութիւն հետևեալ անձերից՝ Հաջի աղա Աղասիեվ, Ստեփան Վլադիմիրովիչ Սուրով և Եգօր Վասիլեվիչ Զախմախչեվ։ («Б. Эхо»)

—

Բագւում, ի նշան սգի ամենայն հայոց կաթողիկոսի, Կրուչինինի ռուսաց դրամատիկական խումբը յետաձգեց իր ներկայացումը։

—

Բագուի հայոց կուլտուրական միութիւնը իր նիստում ընտրեց պ. պ. Ասրիբէգեանին, Գ. Ենգիբարեանին և Բ. Շխեանցին որպէս պատգամաւորներ ի Տէր հանգուցեալ կաթողիկոսի թաղմանը ներկայ լինելու համար։

—

Նոյեմբերի 2-ին Մարդասիրական ընկերութեան ընթերցարանում տեղի ունէր հայուհիների ժողով քննելու այն հարցը, թէ ինչպէս յաւերժացնեն կաթողիկոսի յիշատակը։ Ժողովը բազմամարդ էր և երկար վիճաբանութիւններից յետոյ վճռվեց փող հաւաքել Բագուի հայուհիների մէջ և դրանով Խրիմեանի անունով մի դպրոց բանալ հայ գիւղերից մէկի մէջ։ Այդ նպատակով մի յանձնաժողով կազմվեց 11 անձերից։ («Б. Эхо.»)

—

Երևան, 3 Նոյեմբերի

Այսօր թեմական դպրոցի հոգաբարձութիւնը նշանակել էր հոգեհանգիստ հանգուցեալ հայրապետի մահվան առիթով ս. Սարգիս եկեղեցում։

Հոգաբարձութիւնը նախօրօք ուղարկել էր հրաւէրներ քաղաքիս բոլոր ազգութեան դպրոցներին, որոնք յարգելով Հայրիկի յիշատակը շտապել էին իրանց ռուս, թուրք ասորի և հայ աշակերտ-աշակերտուհիներով ներկայ լինելու մեծ մարդու հոգեհանգստին։ Չը նայած որ այսօրվայ հոգեհանգիստը կրում էր զուտ դպրոցական-ակադեմիական բնաւորութիւն, այնուամենայնիւ հաւաքվել էր երկսեռ հասարակութեան մի ստուար բազմութիւն, այնպէս որ շատերը մնացել էին եկեղեցու դուրսը՝ տեղ չը լինելու պատճառով։ Պատարագից յետոյ փոխանորդը քահանաների հետ շրջապատեց դիասեղանը, որի վրա դրված էր թարմ ծաղիկներից մի գեղեցիկ պսակ թեմական դպրոցի հոգաբարձութեան կողմից։ Նախ խօսեց Ղևոնդ քահ. Աթանասեանցը, ապա հոգաբարձու Լևոն Մուշեղեանցը։

Երևանի բոլոր եկեղեցիներում ամեն օր երեկոյեան ժամերգութիւնից յետոյ հոգեհանգիստներ են կատարվում։

Հոկտեմբերի 31-ին Թուրքերը նշանակել էին իրանց մեծ մզկիթում հոգեհանգիստ Հայրիկի մահվան առիթով, ուր հրաւիրել էին քաղաքիս հայ հոգևորականութեանը և հայ հասարակութեանը։

Վերին աստիճանի սրտաշարժ էր թուրք մօլլայի աղօթքը, որը բարձր և դիւրական ձայնով եղանակում էր. շատերը՝ զգացված մօլլայի այդ սրտաշարժ աղօթքից՝ լաց էին լինում։ Տեղիս փոխանորդը շնորհակալութիւն յայտնեց թուրք եղբայրներից այդ անկեղծ ցաւակցութեան համար, որից յետոյ ղազի մօլլա Մահմէդ Բաղըր խօսեց հայ և թուրք ժողովրդի բարի հարևանութեան և եղբայրութեան մասին։

Գ. Աղազադեանց

—

Սամարղանդ, 31 հոկտեմբերի

Աստրախանի կօնսիստօրիայից հեռագիրը տեղիս հայ գաղութին գուժեց կաթողիկոսի մահը։ Հասարակութիւնը, առանց սեռի, դասակարգի ու հասակի խտրութեան, այսօր շտապել էր աղօթատուն՝ ներկայ լինելու Հայրիկի հոգեհանգստին։

Աղօթատանն ասեղ գցելու տեղ չը կար։

Պատարագի և հոգեհանգստի ընթացքում երեք հոգի՝ ծխատէր Ռուբէն ք. Բէկ-Գիւլեան, Գ. Շաւարշ և մեր դպրոցի աւագ ուսուցիչ Յակոբ Աղաբաբեան՝ հերթով խօսեցին այդ օրվայ տխուր դիպուածի առիթով։ Քահանան, անսպասելի լուրն ի պաշտօնէ յայտնելուց յետոյ, ծանօթացրեց ունկնդիրներին՝ վեհափառի կաթողիկոսական գործունէութեան հետ և ապա մաղթեց, որ հայրապետական գահը արժանանայ մի ուրիշ նոյնքան և առաւել ընդունակութիւններով օժտված անձի։

Գ. Շաւարշը՝ մի երկար ու ձանձրալի գրութեամբ ունկնդիրներին ծանօթացրեց Հայրիկի կենսագրութեան հետ։

Հոգեհանգստի սկզբում խօսեց երրորդը՝ դպրոցի աւագ-ուս. Յ. Աղաբաբեանը։ Նա իր խօսքը սկսեց վեհի կոնդակի՝ «Ողջո՜յն քեզ, տառապեալ ժողովուրդ հայոց, որ տօնես այսօր զտօն Նաւակատեաց և ցնծութեան... վերադարձոյց եկեղեցւոյ մերում զղարաւոր արտօնութիւնս նորա և շնորհեաց նմա զհոգ դաստիարակութեան զաւակաց քոց...» խօսքերով, որ վերաբերում է եկեղեցական և դպրոցական կալուածների յետ ստանալու ուրախութեանը, և վերջացրեց դարձեալ վեհափառի հետևեալ խօսքերով. «Յո՜ւշ լիցին քեզ աւուրք սգոյ քոյ, յո՜ւշ լիցին քեզ աւուրք տառապանաց քոց»։ Պարոնն իր ճառով բաւական լաւ տպաւորութիւն թողեց հասարակութեան վրա, որովհետև խօսում էր զգացված, պարզ ու հասկանալի լեզուով։ Ճառախօսն իր խօսքի վերջն աւելացրեց, թէ որպէսզի գաղութիս հայ հասարակութիւնը յարգած լինի՝ իր մեծ ուսուցչի, իր դպրոցի անկեղծ հայրիկի յիշատակը, թող յաւերժացնի նրա անունն և իր աղօթատան գաւթում դպրոցի սեփական շինութիւն հիմնարկի, որը մեզ կազատի տարեկան 700—900 ռուբլի շէնքի վարձ տալուց։ Այլև մի փոքրիկ դրամագլուխ կազմի յատկապէս նոյն դպրոցի կենսունակութեան համար։

Ծխական

—

Սղնախ, 3 Նոյեմբերի

Հոկտ. 30-ին տեղիս ս. Կարապետ մայր եկեղեցու տխուր զանգահարութիւնը գուժեց վեհափառ հայրապետի աննկալ մահվան լուրը, որ մեծ ցաւ պատճառեց ամբողջ հայ ազգաբնակութեան։ Ամսիս 1-ին, տեղիս հայոց ծխ. երկսեռ դպրոցների նորընտիր հոգաբարձութիւնը մի քանի քաղաքացիների մասնակցութեամբ ժողով կազմեց, խորհրդակցելու համար թէ ինչպէս պէտք է յարգել հանգուցեալ հայրապետի յիշատակը։ Որոշվեց քաղաքիս հասարակութեան

կողմից մի պատգամաւոր ուղարկել ս. Էջմիածին և արծաթեայ պսակ դնել կաթողիկոսի դագաղի վրա:

Հետևեալ օրը հայ հոգևորականութիւնը, անազին խուռն բազմութեան ներկայութեամբ, հոգեհանգիստ կատարեց մայր եկեղեցում. իսկ երեկոյեան ժամը 4-ին՝ ամբիծքի կատարումից յետոյ՝ նոյն եկեղեցում հաւաքվեց աւելի մեծ բազմութիւն, և տեղիս դպրոցի աւագ-ուսուցիչ Ղամարեանը համառօտ, բայց ազդու կերպով նկարագրեց հանգուցեալ վեհի կենսագրութիւնը: Ապա պատգամաւոր ընտրելու համար առաջարկվեցին 4 հոգի կանդիդատներ՝ պ. պ. նկարիչ Գէորգ Բաշինջաղեան, Ա. Ստ. Փիրալեանց, Հայկ Տէր-Աստուածատրեան և բժ. Տիգ. Թադէոսեան (սրանք բոլորը Թիֆլիսումն են բնակվում), բայց կուսակցական հոգով տոգորված մի քանի անձեր, որոնք արդէն վաղօրօք իրանց ընտրելին պատրաստ ունէին, լսելով վերոյիշեալ թեկնածուների մասին, անազին աղմուկ բարձրացրին և այս խնդրումն էլ աշխատեցին իրանց կուսակցական միտումները առաջ քշել: Վերջ ի վերջոյ՝ պատգամաւոր ընտրվեց Սարգիս Տէր-Գրիգորեանցը:

Վեհափառի թաղման օրվայ համար, որ լինելու է ամսիս 6-ին, յայտնվեց ժողովրդին, որը նոյն օրը խանութները կը փակէ և պատարագին ներկայ կը գտնվի վերջին հոգեհանգիստ կատարելու: Այդ առաջարկութիւնն ընդունվեց բոլորի կողմից:

Միխինօ

—

Ստավրոպօլ, 31 հոկտեմբերի

Այսօր ժողովրդի խուռն բազմութեան ներկայութեամբ հոգեհանգիստ կատարվեց հանգուցեալ հայրապետի համար: Պատարագիչ Կ. քահ. Եագոյեանցը դամբանական ասաց: Հոգեհանգստեան կարգը կատարելուց առաջ խօսեց տեղիս Սահակ քահ. Տէր-Յովհաննիսեանցը, որը սկսեց մի գեղեցիկ առաջաբանով, ապա տուեց հանգուցեալ հայրապետի կենսագրութիւնը, իսկ վերջն էլ կարդաց մի ռուսաւոր վեհափառի յիշատակին: Նախօրօք՝ Կարապետ քահանայի կարգադրութեամբ՝ բոլոր հայերը խանութները փակել էին և իրանց ներկայութեամբ պատւել հոգեհանգիստը: Կրօնուսոյց Սահակ քահանայի խնդրանօք՝ արձակված էին տեղիս գիմնազիաների աշակերտ - աշակերտուհիները: Եկեղեցում կար նաև օտար հասարակութիւն: Հոգեհանգիստներ պէտք է լինեն, ինչպէս յայտնեց քահանան, նաև նոյեմբ. 4-ին՝ կիրակի օրը և 6-ին՝ թաղման օրը:

Գ. Ստեփանեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Սեփական թղթակցից)

Պետերբուրգ, 5 նոյեմբերի

Պետական Դումայի այսօրվայ նիստում նախագահի առաջին օգնական ընտրվեց Վօլինսկի 262 ձայնով, երկրորդ օգնական ընտրվեց բարօն Մէյնդորֆ 263 ձայնով:

—

Թաւրիզ, 1 նոյեմբերի

Նախընթաց նամակով առաջնորդական ընտրութեան առիթով գրածովս այն կարծիքն էի յայտնել, որ պատգամաւորական ժողովը կամ Մուրադեանին կամ Կարապետ վարդապետին պիտի ընտրէ Ատրպատականի Թեմակալ: Այդպէս էլ եղաւ. քառանդամ ընտրելիների ցուցակից երկու հոգի՝ այն է վերոգրեալները առաւելագոյն քուէ ստացան, և փոխադարձ համաձայնութեամբ և միաձայն ընտրվեց Կարապետ վարդապետ Տէր-Մկրտչեանը Ատրպատականի առաջնորդ: Այդ մասին անմիջապէս հեռագրվեց Էջմիածին կաթողիկոսական տեղակալին և Նորընտիր Թեմակալին:

Իրօ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

—

Էջմիածին, 3 նոյեմբերի

Այսօր, առաւօտեան ժամը 9-ին, կատարեցին հանգուցեալ կաթողիկոսի լոգացման կարգը, որից յետոյ, հայրապետական զգեստները հագցնելով, դրեցին նոր ստացված դագաղի մէջ:

Այդ դրութեան մէջ լուսանկարիչը հանեց պատկերը:

Մարմինը զմռսելու հարկ չեղաւ, որովհետև սառնիկ ցրտերը չէին թոյլ տայ վընասվելու:

Ճաշից յետոյ, ժամը 3-ին, վանքի միաբանութիւնը, հաւաքվելով մայր տաճարի մէջ, շուրջառաւորված երկկարգ գնաց վեհարան՝ մարմինը տաճար փոխադրելու համար:

Տաճարից մինչև վեհարան, կարգ պահպանելու նպատակով, շղթայաձև կանգնել էին երկկարգ մի քանի տասնեակ զինուորներ ու կօզակներ՝ առանց զէնքի: Ժողովրդի անհոգին բազմութիւն էր հաւաքվել: Ի մէջի այլոց ներկայ էին տեղական ադմինիստրացիայի ներկայացուցիչները, սինօդի ծառայողները, ճեմարանի ուսուցչական խումբը և աշակերտները:

Վեհարանի դահլիճում հարկաւոր կարգը կատարելուց յետոյ, հանգուցեալի մարմինը դուրս հանեցին: Սուրբ Թափօրի առջևից երգելով գնում էր ճեմարանի աշակերտական երգեցիկ խումբը Կոմիտաս վարդապետի ղեկավարութեամբ, իսկ նրանից յետոյ հոգևորական դասը, որի առջևից երկու քահանայ և երկու շաթիրները տանում էին սգազգեստ՝ երիզապատ հայրապետական զոյգ-զոյգ գաւազանները:

Հոգևորականութիւնից յետոյ գնում էին ներկայ գտնվող մի քանի պատգամաւորներ և երկու Խրիմեանները իրանց ընտանիքով: Վեհարանի միջից մինչև տաճարի մէջ գնելը 6 տեղ իջեցրին դագաղը և հոգեհանգիստ կատարեցին (եթէ հաշւենք վեհարանի միջինը, ուրեմն 7 տեղ հոգեհանգիստ կատարեցին). նախ վեհարանի բակում, 4-ը ճանապարհին և մէկը՝ տաճարի ներսում: Մարմինը կը մնայ տաճարում մինչև թաղման օրը:

Չէ կարելի անուշադրութեամբ անցնել մի ուշագրաւ բանի: Այն սեղանը, որի վրա դնում էին դագաղը հոգեհանգիստ կատարելու ժամանակ իւրաքանչիւր անգամ, մի հասարակ կարմիր սեղան էր և նոյնիսկ խնամք չէին տարել, գոնէ, սև ծածկոց քաշելու նրա վրա: Այդ անփոյթութիւնը այնքան աչքի ընկնող էր, որ կողմնակի անձինք, մինչև իսկ գաւառապետ Լեմբերմանը, ուշադրութիւն հրաւիրեցին այդ բանի վրա և սև ծածկոց քաշել տուեցին, թէև բերած ծածկոցն էլ բանի նման չէր:

Անցած անգամ գրել էի, որ գաղթականները չեն թոյլ տալիս Հայրիկի համար գերեզման փորել Մակար կաթողիկոսի կողքին և որ գերեզմանի խնդիրը մտահոգութիւն է պատճառում տեղակալին: Այսօր առաւօտեան հարցը վերջապէս լուծվեց, և այն էլ այնպէս, ինչպէս ես ենթադրում էի, այսինքն՝ վճռվեց Հայրիկի գերեզմանը փորել Ներսէս կաթողիկոսի կողքին, որ Մակար կաթողիկոսի գերեզմանից քիչ ներքև է և ստորոտակից հեռու: Գաղթականները համաձայնվեցին: Այդպիսով մասամբ մի կողմից սինօդի որոշումը մնաց անփոփոխ, իսկ միւս կողմից՝ յարգվեց գաղթականների պահանջը՝ չը թաղել Մակարի կողքին:

Փոխարքայի ներկայացուցիչ Հակկելի համար տեղ է պատրաստված վեհարանում: Հաստատ աղբիւրից իմացայ, որ թաղման օրը կարգ պահպանելու համար հոգ են տանում: Երևանից եկել են նահանգապետից բացի, կարծեմ, Փոխարքայի խորհրդի անդամ Զուլիկօվսկին, որ ներկայումս գործով գտնվում է այնտեղ, և հաւանօրէն նաև նահանգապետը: Այնքան հիւրեր են գալիս, որ վանական վարչութիւնը գլուխը կորցրել է, չը գիտէ թէ ինչպէս տեղաւորէ այդ բոլորին: Վանքի սեղանատանը պատուիրված է տեղ պատրաստել 300 հոգու համար, բայց այժմից արդէն դա նկատվում է անբաւարար: Մեծ անյարմարութիւններ են լինելու:

Լաւ կը լինէր եթէ հիւրերը գային թաղման օրը:

Լ. Դ.

—

Ստացված հեռագիրներ

1) Մանջուրիա, 2 նոյեմբերի

Մանջուրիա կայարանի հայ համայնքը լսեց խորին վշտով իր անչափ սիրած կաթողիկոս Հայրիկի մահվան լուրը և շտապում է համայն աշխարհի հայութեան հետ միասին արտայայտել իր խոր վիշտը:

2) Թելաւ, 2 նոյեմբերի

Իրաւ է, ցաւալի է, շատ ցաւալի վիճակցել, որ անփոխարինելի Հայրիկը այլ ևս չը կայ, բայց իսկական ուսուցչի, «Պապիկ և Թոռնիկ» հեղինակի յիշատակը կը մնայ անջնջելի մեր սրտերում:

Թելաւի հայոց ս. Նինայի դպրոցի աշակերտուհիներ

3) Նախիջևան, 2 նոյեմբերի

Նախիջևանի (Դոնի վրա) հայուհիները իրանց խորին ցաւակցութիւնն են յայտնում ձեզ՝ սիրելի Հայրիկի՝ ժողովրդի իրաւունքների համար մարտնչողի և կանանց իրաւահաւասարութեան պաշտպանի մահվան պատճառով. ցանկանում ենք, որպէսզի առաջայում ևս Էջմիածնի աթոռը հետևելով հանգուցեալի օրինակին՝ միևնոյն կարեկցութեամբ վերաբերվէր հայուհու ճակատագրին:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԽԱԼ ԸՄԲՌՆՈՒՄ

—

Ամբողջ լուսաւորված աշխարհում, երբ տեղի է ունենում մի որևէ նշանաւոր անձի մահ, մամուլը աշխատում է տալ կարելին չափ շատ տեղեկութիւն դէպքին վերաբերվող նիւթերի մասին:

Եթէ լրագիրը յարմարութիւն ունի դուրս է բերում յաւելուածներ, տալիս է երկրորդ, երրորդ հրատարակութիւն մի օրվայ մէջ:

Մեզ յայտնի չեն դէպքեր, որ մամուլը սգի համար դադարեցնէ իր հրատարակութիւնը:

Այդ նկատողութիւնը մենք անում ենք այն պատճառով, որ Թիֆլիսի մի շրջանում առաջարկվում էր կաթողիկոսական թաղման առիթով ի նշան սուգի չը հրատարակել լրագիրները մի օրով:

Մեռնում են փիլիսոփաներ, մեծ քաղաքական գործողներ, թագաւորներ, հրապարակախօսներ, բանաստեղծներ, հռչակաւոր պետեր, նշանաւոր երաժշտագէտներ, նկարիչներ և ուրիշ տեսակ գործիչներ—սուգը կատարվում է շատ ձևերով, բայց առհասարակ չէ արտայայտվել լրագիրների լոյս չը տեսնելով:

Եթէ եղել են այդ տեսակ դէպքեր՝ մեզ անյայտ են:

Դեռ այդպիսի մի բան կարող է տեղի ունենալ, եթէ թաղումը կատարվում է լրագրի հրատարակման վայրում և լրագրական ու տպագրական աշխատաւորները մասնակցում են յուղարկաւորութեան, կամ երբ մամուլի օրգանի խմբագրական մարմնից լինում է մի այնպիսի կորուստ, որ լրագրական գործողները ֆիզիքապէս անկարող են գործել լրագրի համար: Այդ դէպքում իսկ լրագիրը չը հրատարակվելը միայն յարգելի մի պատճառ է նրա լոյս չը տեսնելու համար, իսկ իբրև սուգի նշան կարևորութիւն չունի, և եթէ լրագիրը լոյս տեսնէր, ոչ միայն նա խախտած չէր լինի հանգուցեալի յիշատակը, այլ և իր յօդուածներով նպաստած կը լինէր այդ յիշատակին:

Ինչպէս շատ բաներում, այնպէս էլ այս գործում մի քանի խմբեր աշխատում են ամեն բան գլխիվայր հասկանալ և այնպէս գործել:

Յարգանքի զգացմունքը դէպի Խրիմեան Հայրիկի յիշատակը և սուգի նշանը չեն պահանջում լրագրի դադարեցումը:

Չը պէտք է հնարել աւելորդ, ապարդիւն ձևականութիւններ և կարծել՝ թէ դրանով յիշատակ է յարգվում ու յաւերժացվում:

Ա. Բ.

ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐ

—

«Մշակի» ընթերցողներին յայտնի է, որ ես մի քանի օրով գնացել էի Բագու:

Իմ ճանապարհորդութիւնը տևեց հոկտեմբերի 26-ից մինչև 30-ը:

Բագուից ճանապարհ ընկայ դէպի Թիֆլիս երկուշաբթի օրը, հոկտեմբերի 29-ին, երեկոյեան 6 ժամին (գնացքը ուշանալու պատճառով):

Մինչև այդ ժամանակը Բագւում դեռ յայտնի չէր Խրիմեան Հայրիկի մահը:

Իսկ «Մշակի» անցեալ համարի Մէժլումեանի թղթակցութիւնից երևում է, որ Հայրիկի մահը յայտնի է դարձել հոկտեմբերի 30-ին, կէսօրից յետոյ:

Մենք ճանապարհորդներս տեղեկացանք այդ մասին միայն ճանապարհին՝ հետևեալ առաւօտը, հոկտեմբերի 30-ին:

Սակայն տեսէք թէ ինչ առասպելներ է պատմում Թիֆլիսում հրատարակվող «Նոր-Ալիք» լրագիրը:

Այդ լրագիրը իր № 4-ում զետեղել է Բագուից գրված մի թղթակցութիւն, որի մէջ հեղինակը, յայտնելով թէ Հ. Առաքելեանի «Մշակում» գրված յօդուածը վեհափառ կաթողիկոսի մահվան առիթով դըժգոհութիւն է պատճառել յօդուածագրի շրջանում, աւելացնում է իր կողմից հետևեալը՝

«Հէնց նոյն օրը Բագու էր խմբագիր պ. Քալանթարը, որը՝ ինչպէս ասում են՝ ժողովրդի դայրոյթը տեսնելով, խօսք է տուել փոխել «Մշակի» վերաբերմունքը դէպի Հայրիկի յիշատակը»:

Այսպէս է գրում «Նոր-Ալիքի» թղթակիցը Բագուից նոյեմբերի 1-ին:

Ի՞նչ է դուրս գալիս սակայն այդ պատմութիւնից:

Այն, որ ես Բագւում խօսակցութիւն եմ ունեցել մի եղելութեան առիթով, որը կատարվել է իմ այնտեղից հեռանալուց յետոյ:

Հիանալի է:

Ես Քալանթարս Բագուից դուրս եմ եկել երկուշաբթի օրը, երբ նոյնիսկ ոչ ոք չը գիտէր Հայրիկի մահվան մասին: Հ. Առաքելեանի յօդուածը լոյս է տեսել երեքշաբթի օրը, իսկ Բագու հասել է չորեքշաբթի օրը, հոկտեմբերի 31-ին: Խրիմեան Հայրիկի մասին իմ յօդուածս լոյս է տեսել ուրբաթ, նոյեմբերի 2-ին, և հասել Բագու շաբաթ օրը, նոյեմբերի 3-ին:

Ի՞նչ է նշանակում այս բոլորը:

Դատեցէք ինքներդ: Մի շատ ցաւալի բան, կեղծիքի մի մեծ արտայայտութիւն:

Արդարև որպէսզի թղթակցի ասածները ճիշտ լինէին, անհրաժեշտ է, որ ես Բագւում մնացած լինէի մինչև հոկտեմբերի 31-ը, իսկ թղթակցութիւնը գրված լինէր նոյեմբերի 3-ին, մինչդեռ ես մեկնել եմ Բագուից, ինչպէս յիշել եմ, հոկտեմբերի 29-ին, երբ ոչ մի խօսք չէր կարող լինել Հ. Առաքելեանի յօդուածի մասին: Միևնոյն ժամանակ թղթակիցը նոյեմբերի 1-ին ոչ մի տող չէր կարող գրել «Մշակի» վերաբերմունքի փոխվել չը փոխվելու մասին:

Ի հարկէ կայ աշխարհումս սպիրիտիզմ, որին հաւատում են մի քանիսը:

Կարող էր պատահել, որ սպիրիտները Բագւում նախատեսել էին կաթողիկոսի մահը, նախատեսել էին Հ. Առաքելեանի յօդուածը և նրա բովանդակութիւնը, նախատեսել էին ընթերցողների վերաբերմունքը դէպի այդ յօդուածը և յետոյ հիպնոսացրել էին ինձ, Քալանթարիս, և արել էին ինձ մի շարք թելադրութիւններ:

Գուցէ կարող էր այդպիսի մի բան պատահել կեղծողների երևակայութեան մէջ, բայց իրականութեան մէջ ոչ մի այդպիսի բան չը կար:

Ուրեմն ո՞վ և ինչի համար էին կեղծիքն ու առասպելը:

Թող տեղեկանան հետաքրքրվողները կեղծիք անողներից:

Եթէ սպիրիտիզմի օգնութեան դիմողները ուզում են օգտվել Խրիմեան Հայրիկի մահից զանազան կողմնակի հաշիւներ մաքրելու համար, եթէ նրանք կարծում են՝ թէ հանգուցեալ կաթողիկոսին յեղափոխական հռչակելով իրանք հասնում գործ են կատարում, եթէ առասպելներ հնարելով նրանք կարծում են՝ թէ պէտք է շշմեցնեն ժողովրդի գիտակցութիւնը—Տէրը իրանց հետ:

Մեզնից իւրաքանչիւրը գնում է իր ճանապարհով:

Յամենայն դէպս՝ ներկայ դէպքում ես առասպելները օդը ցնդվեցին և կեղծիքը մերկացաւ:

Եւ ինչ դուրս եկաւ: Այն, որ կեղծիքը կատարել է Խրիմեան Հայրիկի առիթով, որի իբր թէ ջատագովն են ուզում լինել կեղծարարները:

Դաւերը շատ անգամ կուրացնում են մարդկանց և իրանց հեղինակներին բարոյապէս փոսն են գլորում:

Կեղծիքը մերկացաւ:

Ա. Քալանթար

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՐԻՄԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—

1889 թուականի ամառն էր, երբ առաջին անգամ տեսայ Խրիմեան «Հայրիկին» Կ. Պոլսում: Նա այն ժամանակ Կուզկունջուկ թաղի եկեղեցում վանահայր թէ՞ քարոզիչ էր, լաւ չեմ յիշում: Իսկ ես վերադառնում էի Եւրոպայից և յատուկ Մարսէյլի վրայով եկայ, որպէսզի Պոլսում կանգ առնեմ մի երկու շաբաթ: Ես տուրիստ չէի և Պոլսում կանգ առնելուս նպատակը բոլորովին այն չէր, որ այդ սիրուն քաղաքի գեղատեսիլ տեսարաններով սքանչանամ: Պոլիս էի գնում յատուկ միսիայով և անչափ ոգևորված էի իմ այնտեղ ու այլուր կատարելիք գործունէութեամբ, որ բնութեան կամ այլ ոչ մի գեղեցկութիւն ինձ չէր կարող գրաւել: Հայրենիք՝ Կովկաս վերադառնալուցս մի քանի ամիս յետոյ ես պիտի գնայի այն վայրը և այն ժողովրդի մէջ, որոնք տարիներից ի վեր ամբողջ հայութեան, մանաւանդ Կովկասի հայերի գուրգուրանքի առարկան էին կազմում, պիտի գնայի վերջապէս իրագործելու այն «սուրբ ու պաշտելի» գաղափարներն ու տենչերը, որ տարիներ շարունակ փայփայել էի իմ մէջ, բաժանել, գգուել ու ծրագրել սիրելի ու գաղափարակից ընկերների հետ: Եւրոպայից ես հեռացել էի իբրև աւելի քան երկու տարի գոյութիւն ունեցող «Հնչակեան» խմբակի մի կարապետ, որը Թիւրքիա պիտի գնար հայ ժողովրդի մէջ տարածելու այն «վեհ» ու «սուրբ» գաղափարները, որոնց ծրագրելու համար այնքան անքուն գիշերներ էինք անցկացրել ընկերներով, և որոնք առաջին անգամ, կաբինետային շրջանից դուրս գալով, իրական կեանքի մէջ պիտի մտնէին:

Դժուար ու չափազանց մեծ էր վրաս վերցրած միսիան. ես այդ շատ լաւ զգում ու հասկանում էի, բայց և այնպէս դա ինձ բոլորովին չէր խանգարում յանդգնութեամբ նպատակիս դիմելու, թէև միևնոյն ժամանակ հէնց այդ զգացումը ստիպում էր ինձ վերին աստիճանի լուրջ և զգուշաւոր կերպով վերաբերվել անելիք իւրաքանչիւր քայլիս:

Մարսէյլից մինչև Պոլիս, ճանապարհորդութեանս ամբողջ 6—7 օրվան ընթացքում ես անվերջ երազներով էի միայն ապրում. թէև առաջին անգամն էր նաւով ճանապարհորդելս, թէև ծովն էլ շատ խաղաղ էր ամբողջ ժամանակ, բայց ինձ ոչ մի բան, ոչ մի գեղեցկութիւն չը հրապուրեց. կարող եմ ասել, որ ես ոչինչ չը տեսայ ու ոչինչ չը նկատեցի, այնչափ որ ես յափըշտակված էի իմ սեփական ներքին աշխարհով...

Ինչպէս ասացի՝ նպատակս էր մի-երկու շաբաթ Պոլսում մնալ և ապա շարունակել ճանապարհս դէպի Կովկաս: Պոլսում պէտք է մի քանի «կարևոր» մարդկանց հետ տեսնվէի, նրանց միջոցով «գաղափարակից» ընկերներ գտնէի, «կապեր հաստատէի» և, եթէ հնարաւոր լինէր, գէթ մի փոքրիկ կազմակերպութիւն ստեղծէի հնչակեան ծրագրով: Այդպէս էինք որոշել ընկերներիս հետ: Սակայն մեզնից և ոչ մէկը Պոլսում ծանօթ անձ չունէր, որին կարողանայի վստահութեամբ դիմել, նպատակներս յայտնել և «գործունէութիւն» սկսել: Միակ կատարելապէս վստահելի անձը յայտնվում էր Խրիմեան Հայրիկը, որի հետ թէև ոչ ոք մեզնից ծանօթ չէր անձամբ, բայց ինչ փոյթ, չէ՞ որ նա ընդհանուրի «հայրիկն» էր: Խրիմեանից բացի մենք Պոլսում ճանաչում էինք, նոյնպէս ոչ անձամբ, «Մշակի» վաղեմի աշխատակից Հայկակին, որին կարող էի նոյնպէս վստահանալ ու միսիայիս մասին յայտնել:

Այդ երկու անձնաւորութիւնների յուսով էի Պոլիս գնում և դրանց միջոցով պիտի գաղափարակիցներ գտնէի ու «կօնսպիրատիվ» յեղափոխական գործունէութեան սկիզբը դնէի սուլթանի մայրաքաղաքում:

Եւ հէնց այդ գործունէութեան մասին էի մտածում, յեղափոխական դերիս համար զանազան ծրագիրներ կազմում ճանապարհորդութեանս ամբողջ ընթացքում. էլ ինչը կարող էր ինձ հետաքրքրել:

Նաւը հազիւ էր կանգ առել Ղալաթիայի նաւահանգստում, երբ մի երիտասարդ մագլցեց նրա վրա և, ուղղակի ինձ մօտենալով, հարցրեց.

—Պ. Գրիգոր Արծրունին չէ՞ եկած այս նաւով:

—Ոչ,—պատասխանեցի,—Արծրունին Պարիզից գնաց Ժընև և, երևի, այնտեղից էլ ցամաքով Կովկաս կը վերադառնայ:

—Բայց հոս անոր կը սպասեն. լուր տարածված է, որ Փարիզէն Պոլիս պիտի գայ. անոր ընդունելութեանը համար պատրաստութիւններ տեսնված են:

—Չը գիտեմ, գուցէ այդպիսի դիտաւորութիւն ունեցել է: Բայց դուք ո՞վ էք:

—Ես «Արևելքի» մէջ կաշխատիմ, «Արձագանքին» թղթակցութիւններ կը խրկեմ այս-ինչ (չեմ յիշում) ստորագրութեամբ: Իսկ անունս Գրիգոր Կալֆայեան է: Դուք պիտի իջնէք Պոլիս: Եթէ քաղաքին անծանօթ էք, կրնամ զձեզ առաջնորդել:

Ի հարկէ, սիրով ընդունեցի երիտասարդի առաջարկը և խնդրեցի՝ ինձ մի էժանագին հիւրանոց տանել: Նա ինձ տարաւ Սիրքէջի թաղը, «Օսմանիէ» անունով հիւրանոցը, ուր և ապրեցի աւելի քան երկու շաբաթ, իսկ ինքն էլ համարեա թէ ամբողջ ժամանակ իմ անբաժան չիչէրօնէն դարձաւ: Աւելին պիտի ասել, Գրիգոր Կալֆայեանը ոչ միայն իմ չիչէրօնէն դարձաւ Պոլսում, այլ և նա «Հնչակի» առաջին Պոլսի թղթակիցը և թերթերը մեծ քանակութեամբ ստացող ու տարածողը դարձաւ:

Պոլիս հասնելուս հէնց երկրորդ օրը այդ Կալֆայեանի ուղեկցութեամբ շոգենաւակ նստեցի ու անցայ Պոլսի ասիական մասը «Հայրիկին» տեսնելու Կուզկունջուկի եկեղեցում: Բայց մենք Խրիմեանին այնտեղ չը գտանք. նա անցել էր եւրոպական մասը, իսկ թէ ո՞ւր էր գնացել, այդ մասին մեզ ոչինչ չը կարողացան ասել:

—Հայրիկը մի քանի տեղեր ունի, ուր սովորաբար կերթայ,—ասաց ինձ չիչէրօնէս.—վերադառնանք Պոլիս, ես զայն կը գտնեմ:

Եւ նա ինձ բացատրեց, որ Խրիմեանը սիրում է վաճառականների խաները ու սրճարանները գնալ, ուր իր հայրենակիցների շրջանում նա իրան շատ երջանիկ է զգում:

—Պէտք է ամենէն առաջ երթալ Իւսուֆեան խանը,—բացատրում էր ինձ ճանապարհին Կալֆայեանը,—եթէ հոն չը գտնենք, կերթանք Խաչիկ աղայի խանը, իսկ եթէ հոն ալ չը գտնենք, կերթանք այս-ինչ ու այն-ինչ սրճարանը:

Կալֆայեանը առհասարակ ինձ հետ այնպէս էր խօսում, կարծես թէ ես այդ բոլոր մարդկանց ու անուններին ծանօթ ու տեղեակ լինէի:

—Առաջնորդեցէք ինձ, եղբայր, ուր որ գիտէք, միայն թէ շուտով Հայրիկին գտնենք,—ասում էի ես նրան համբերութիւնս հատած:

Բաւական երկար փնտռեցինք մենք Խրիմեանին, բայց և ոչ մի տեղ չէինք կարողանում գտնել: Կալֆայեանն էլ սկսել էր յուսահատվել, տեսնելով որ իր ենթադրութիւնները սխալ դուրս եկան: Երկուսով էլ արդէն յոգնած հիւրանոց էինք վերադառնում, երբ յանկարծ՝

—Ահա Հայրիկը,—բացականչեց ուրախացած Կալֆայեանը:

Այդ բացականչութիւնը լսեց Խրիմեանը և ինքն էլ կանգ առաւ, իր արծուային հայեացքը ինձ վրա ուղղելով:

—Առտուընէ ի վեր ձեզ կը փընտռենք, Հայրիկ, ու չենք գտներ,—ասաց Կալֆայեանը:

—Խա, մէկ Խայրիկ, մէկ Պոլիս. ձեր պիտի կրնաք գտնել Խայրիկը,—պատասխանեց Խրիմեանը իր սովորական հումորով:

Այդ միջոցին ես նրան մօտեցայ ձեռքը սեղմելու, բայց նա, ենթադրելով թէ մըտադիր եմ համբուրել, ձեռքը փախցրեց ու գլխիս վրա դրեց: Կարճ կերպով յայտնելով նրան որտեղից գալս, խնդրեցի ասել, թէ երբ և ինչ ժամանակ կարող եմ իրան աւելի երկար տեսնել:

—Վաղը փօստի օր է, տունը պիտի նըստիմ ու նամակներ պիտի գրեմ. եկուր վաղը առաւօտ Կուզկունջուկ:

—Հայրիկ, բանաստեղծ Յովհաննէս Յովհաննէսեանն ալ այստեղ է, Փարիզէն եկած է և նոյնպէս կուզէ զձեզ տեսնել,—ասաց Կալֆայեանը:

—Հա՜, շատ լաւ, ես ալ կուզեմ զայն տեսնել. երկուքն ալ առ բեր վաղը ժամը 11-ին,—ասաց Խրիմեանը, ինձ վրա ցոյց տալով.—ես տունը կը սպասեմ:

—Ոչ, Հայրիկ, ես պ. Յովհաննէսեանի հետ չեմ գայ,—ասացի ես խորհրդաւոր ձայնով.—ես ձեզ հետ առանձին խօսելիքներ ունեմ:

—Այնպէս է նէ, դու մի երկու ժամ վերջը եկուր, ես Յովհաննէսեանը շուտ կը ճամբեմ,—նոյնպէս խորհրդաւոր կերպարանք ընդունելով, պատասխանեց ինձ Խրիմեանը, և մենք բաժանվեցինք:

Միւս օրը Խրիմեանի մօտ գնացի ոչ Կալֆայեանի հետ, որովհետև սա պ. Յ. Յովհաննէսեանին պիտի ուղեկցէր, այլ զէյթունցի «հռչակաւոր» Յարութիւն Չաքրեանի ուղեկցութեամբ, որի հետ ծանօթացել էի հէնց նոյն օրը Կալֆայեանի միջոցով և որը հէնց առաջին անգամից ինձ երևաց ճիշտ այն մարդկանցից մէկը, որոնց եկել էի Պոլսում փնտռելու:

Խ.-Ազատ

(Կը շարունակվի)

ՄԵԾ ՄԱՐԴՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

[illegible]

մենք էլ քեզ պէս աստուծ կը գանք քո շաւղով... Կը գան, կանցնեն սերունդներ և մի օր մարդկութիւնը ոսկէ տառերով քո անունը կարձանագրէ այն յիշատակարանում, ուր շարված կը լինեն իրար կողքի մեծ մարդասէրների անունները, որոնց դարերն են ծնում և որոնք դարեր առաջ են ծնվում յեղաշրջելու համար, վերանորոգելու աշխարհը: Պաշտօնները, աստիճանները չեն բարձրացնողը քեզ պէս մարդկանց. դու մեծ չէիր որպէս եպիսկոպոս, որպէս պատրիարք, որպէս կաթողիկոս. ո՛չ, դու մեծ էիր որպէս «մարդ»... Եւ «մեծ մարդիկ» են որ չեն մոռացվում... Չես մոռացվիլ դու. եթէ հայութիւնը մի օր մոռանայ քեզ, մարդկութիւնը, աշխարհը՝ երբեք: Հանգիստ դարաւոր չարատանջ ոսկորներիդ, «մեծ մարդ»...

Իրօ

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

1903-ի սկիզբն էր: Յունվարի այն ցուրտ երեկոներից մէկը՝ երբ ես Բագուից ճանապարհվեցի դէպի գիւղ: Իմ հանդիպումը Էջմիածին բոլորովին անսպասելի էր, որովհետև որոշել էի չը շեղվել ճանապարհից, ի նկատի ունենալով ինձ ուղղված հեռագրի բովանդակութիւնը. մօրս վերջին կամքն էր այդ՝ շտապել և տէր կենալ որբերին: Այդ տարին ձմեռը համարեա թէ մի պատուհաս էր, իսկ ես ճանապարհորդելու մէջ տակաւին անփորձ՝ ենթարկվեցի մի ըը տեսնված սարսափի:

Յունվարի 29-ն էր: Երևանից այն կողմ ճանապարհները փակ էին, ցուրտը՝ սոսկալի, մանաւանդ Արարատի բուքը: Ստիպված էի երեք-չորս օր մի կողքի վեր ընկնել. ուրիշ ճար չը կար, երբ բնութեան ու կառապանների քմահաճոյքն էր այդ: 30-ի առաւօտեան Վաղարշապատ մտայ, իսկ ժամը 11-ի ժօտերը վեհարանումն էի: Ինձ՝ առաջնորդեց Թումս դէմքով, առոյգ ու բաւականին անհոգ մի երիտասարդ, բատ եռնյթին կաթողիկոսի քարեկամներից: Առաջին անգամ սասցին, որ կաթողիկոսը պարապվում է: Բանս փոս էր: Նրբանցքում մի քանի անգամ գէս ու գէն գնացի, չօգնեց: Անհամբեր էի ու վճռական: Չէ՞ որ պատանինները միշտ այդպէս են լինում: Լսեցի գովեստների մի ամբողջ շարք ծերունու հասցէին. բայց եւկապէս մխիթարական ոչինչ չը կար. սովորութիւն էր ամեն նորեկի առաջ միևնոյն նախադասութիւնը կրկնել: Երրորդ դիմումս աջող եւ բ ունեցայ: Ներս մտայ:

Փառահեղ մօրուքով, «տէր ողորմեա»-ն ձեռին բռնած՝ նա նստել էր դիւանի վրա և թիկն տուել բարձին. դէմ ու դէմ՝ մի գեղեցիկ գորգ էր պատի վրա, ինչ-որ օրիորդից նուիրված:

—Հը՛, ծերուկ կուգաս:

—Բագուից:

—Քանի՞ տարեկան ես:

Պատասխանեցի, թէ քանի տարեկան եմ մօտաւորապէս:

—Առաջին անգամն ես այս կողմերը անցնում:

—Այո:

Ծերունին գլուխը օրօրեց: Մի քանի վայրկեան լսվեց «տէր ողորմեա»-յի չոր հատիկների ձայնը: Լուռ էինք, բայց նրա սիրտը կարծես անհանգիստ էր: Նրա ձայնը խօսելու միջոցին խաղվում էր:

—Մասիսը տեսա՞ր,—դիմեց ինձ հարցական:

—Տեսայ:

—Անին տեսա՞ր:

—Տեսայ:

—Լաց չեղա՞ր...

Պատասխանը մի անմեղ ժպիտ էր, որ խաղաց շրթներիս վրա:

Ինձ թուաց, թէ ծերունին եւկապէս լալիս էր:

—Դրան խօ կը ճանչնա՞ս,—ձեռքով գորգը ցոյց տուեց:—Դարձեալ դրա նուիրողը, էհ, երկրորդ էր... Մայր-Հայաստանն է, չէ՞ս տեսներ:

—Գիտեմ,—ասացի, և մեր խօսակցութիւնը կանգ առաւ ժողովրդի և մասնաւորապէս վանականների վրա:

—Ժողովուրդը պիտի ինքը իր ճարը տեսնի: Կը հասկնա՞ս: Սրանից էլ յոյս չը կայ...,—շունչ քաշեց շարունակելու համար:—Ոմանք կասեն՝ Ներսէսը եկաւ մի բան թողեց ու գնաց, ոմանք կասեն՝ Գէորգը նոյնպէս, իսկ ոմանք էլ՝ Խրիմեանը ոչինչ չը թողեց: Ի՞նչ անեմ. ոտ ու ձեռս կապված, իսկ միաբանութիւնն էլ եռանդ չի՛ գար:

Վեր կացաւ: Կուզիկ էր ու նիհար:

—Կաց, քեզ մօտ կուզեմ մի յիշատակ թողնել:

«Ողբացող Խորենացին» էր: Այնուհետև մեր խօսակցութիւնն անձնական կերպարանք ստացաւ, օրինակ՝ «Արարատը» չէ՞ս կարդար. երևի ազատամիտ ես. նշանվե՞լ ես թէ չէ. հայու աղջիկերքը լաւ են, չը խաբվես»: Աչքս ակամայ ընկաւ գորգի վրա: Ծերունին ծիծաղեց:

—Հայրիկն ալ բանաստեղծ է, գիտե՞ս: Տար կարդա ու կիմանաս, թէ ինչպէս Խորենացին հաց կը ժողովէր:—Խօսքը գրքոյկի մասին էր:

Ձեռը սեղմեցի ու դուրս եկայ: Տեսակցութիւնը լաւ էր, իսկ վանքը... Նա փտտած ագռաւի էր նման:

Ա. Չանեան

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

I

Երեքշաբթի, նոյեմբերի 6-ին, Թիֆլիսի նահանգական դատարանում քննվում էր «Մշակի» խմբագիր Ա. Քալանթարի գործը:

Դատարանի կազմն էր՝ նախագահ Բոլդըրեվ, անդամներ Կուրմանովիչ և բժիշկ Մոսէսեան, դատախազ Եւցէն:

Ա. Քալանթար խնդրեց, որ իր գործը լսվի միւս գործերից առաջ, որովհետև նա պէտք է գնայ կաթողիկոսի հոգեհանգստին: Խնդիրքը յարգվեց:

Նախագահը զեկուցեց հետևեալը. «Մշակ» լրագրի 1905 թւի № 246-ում տպված է համառուսական երկաթուղիական դաշնակցութեան կենտրոնական բիւրոյի կոչը, որը գրգռում էր երկաթուղիական բանւորներին գործադուլ անել և վերջանում էր «կեցցէ համառուսական գործադուլը»:

Ա. Քալանթար բացատրեց, որ նա տպել է այդ կոչը իբրև լրագրական նիւթ, օգտվելով մամուլի ազատութեան արտօնութիւններից: Իսկ իր կարծիքը գործադուլական և ուրիշ խնդիրների մասին նա յայտնել է խմբագրական յօդուածներում, որոնց համար նա պատասխանատու է:

Դատարանը, քննելով յայտնված առարկութիւնները և ծանօթանալով մի քանի յօդուածների հետ, որոշեց ճանաչել Քալանթարին մեղաւոր անզգոյշ վերաբերմունքի համար և ենթարկել 15 րուբլի տուգանքի:

Ա. Քալանթար յայտնեց, որ նա անբաւական է վճռից, և խնդրեց տալ վճռի պատճէնը տանելու գործը դէպի հետևեալ ատեանը:

II

Երևան, 3 նոյեմբերի

Մօտ օրերս քննվում էր Երևանի նահանգական դատարանում Ռեհանլու (Երևանի գաւառ) գիւղացի Յովհաննէս Արամեանցի գործը, որը մեղադրվում էր քրէական օրէնսգրքի 103-րդ յօդուածի հիման վրա այն բանում, որ իբր թէ զինւորների ներկայութեամբ անպատիւ խօսք է ասել Կայսրի հասցէին:

Գործը քննվում էր դռնփակ: Մեղադրում էր դատախազի օգնական պ. Ուտենլովը, իսկ պաշտպանում էր մեղադրեալին երդւեալ-հաւատարմատարի օգնական պ. Լևոն Մուշեղեանցը:

Դատարանը արդար ճանաչեց մեղադրեալին:

Գ. Աղազաղեանց

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

—

Անցեալ տարի թեմական դպրոցի բացման առիթով գրված իմ յօդուածի մէջ (տես «Մշակ» 1906 թ. № 136) ես մատնանիշ էի արել այն բանի վրա, որ Ստոլիպինը սկզբունքով դէմ չը լինելով Աստրախանում թեմական դպրոց բացվելու հարցին՝ իր կողմից մի քանի պահանջներ էր դրել և այդ պահանջները պէտք է անպայման մտնէին դպրոցի համար կազմվող կանոնադրութեան կէտերի մէջ, այսինքն՝ որ աշակերտների թիւը 300-ից չանցնի, ուսուցիչները լինեն Ռուսաստանի համալսարաններից և այլն և միևնոյն ժամանակ յայտնել էր, որ առանց այդ կէտերի դպրոցը չէ կարող բացվել

Ստոլիպինի այդ առաջարկած պահանջները ընդունել խակոյն եւթ, առանց նրանց մասին մտածելու և քննութեան ենթարկելու՝ անկարելի էր. այդ պատճառով էլ թեմիս հանգուցեալ առաջնորդը ընտրեց մի այդպիսի միջին ճանապարհ. նա մտածեց, որ դպրոցը պէտք է բացվի պատրաստական դասարաններից, որոնց, յամենայն դէպս, այդ պահանջները չեն կարող վերաբերվել. ուստի նա առաջարկեց անմիջապէս բաց անել դպրոցը և ինքը խնդրեց վեհափառ կաթողիկոսին, որ խակոյն այդ գրված պահանջների համար գրագրութիւն սկսվի հայոց կաթողիկոսի և մինիստրի միջև, որ գուցէ մի կերպ կարելի լինի համաձայնութեան գալ: Շատ պարզ է, որ այդ բոլորից յետոյ՝ նայելով գրագրութիւնից առաջացած հետևանքներին՝ Էջմիածնի վրա էր մնում կազմել մի կանոնադրութիւն և ուղարկել մինիստրին հաստատելու, որով դպրոցի գոյութիւնը միանգամայն ապահովված կարելի էր համարել:

Բայց թէ Էջմիածինը այդ գործի վերաբերմամբ ինչ արեց՝ չը գիտենք, միայն թէ այս ուսումնական տարւայ սկզբին նահանգապետից ստացված թուղթը կոնսիստորիայի անունով յայտնում է, թէ քանի դպրոցի կանոնադրութիւնը դեռ չէ ուղարկված հաստատելու, մինիստրը չէ թոյլ տալիս, բացի պատրաստականներից, հիմնական դասարան բաց անել:

Օրիորդաց դպրոցի փակումից յետոյ՝ դա երկրորդ անսպասելի հարուածն էր:

Թեմական դպրոցը իր մի տարւայ գործունէութիւնից յետոյ՝ յաղթելով իր առաջ եղած բոլոր դժուարութիւններին, կարծես թէ, քիչ-քիչ սկսել էր ժողովրդականանալ, ծաղկել, աշակերտները սկսել էին աւելանալ և երկու պատրաստականներում հասնում էին 80-ի... և յանկարծ այդ հարուածը...

Հոգաբարձական-մանկավարժական խառը ժողովը դեռ մայիսին, ուսումնական տարին վերջացնելուց յետոյ, վճռել էր բաց անել այս տարի երրորդ պատրաստական և ոչ առաջին դասարան. ինչ անել... Մնում էր հէնց այս մտքով պատասխանել նահանգապետին. բայց այդ էլ անաջող... որովհետև նահանգապետից ստացված պատասխանը այդ առիթով ասում էր, որ մինիստրը երրորդ պատրաստականն էլ չէ թոյլ տալիս:

Հեռագրվեց կաթողիկոսին, որ նա իր կողմից միջնորդէ մինիստրին, բայց... միևնոյն բացասական պատասխանը:

Արդէն սեպտեմբերի սկիզբներն էին, ուսումը սկսելու ժամանակը, դպրոցը մնում էր իր նախկին երկու պատրաստականներով: Հոգաբարձութիւնը ու մանկավարժական խումբը մնացել էին շուարած. ինչ անել երրորդ պատրաստական փոխադրված աշակերտներին. նրանք՝ 20—30 հոգի մնում էին դուրսը: Պէտք էր տեսնել, թէ ինչ խղճալի դրութեան մէջ էին այդ անմեղ՝ մեր այժմեան կուլիս պայմաններին զոհ դարձած՝ մանուկները մաղթանքի օրը, երբ սկսվում էր ուսումը. նրանք կանգնած էին առանձնացած, գլխիկոր, դպրոցից դուրս արածվների նման, երբ դարձաւ նրանց դպրոցի աւագ ուսուցիչ պ. Յ. Մուրադեանը և ցաւ յայտնեց, որ այսօր այդպէս անսպասելի կերպով, իրանցից բոլորովին անկախ պատճառներով նրանց հեռացնում են դպրոցից. «Դեռ շատ փոքր եք ձեր գլուխները հասկանալու համար մեր աշխարհի սեւութիւնը և չարութիւնները»,—վերջացրեց նա իր խօսքերը:

Քիչ չը նպաստեցին նաև աշակերտների թւի նուազելուն այն թեր ու դէմ կարծիքները, որ սկսեցին տարածվել ժողովրդի մէջ դպրոցը բոլորովին փակվելու մասին. և այժմ դպրոցը շարունակում է իր աննախանձելի գոյութիւնը նախկին 2 պատրաստականներով և 37 աշակերտներով...

Այսօրերս միայն դպրոցի հոգաբարձութիւնը ուսուցչական խմբի և կոնսիստորիայի նախագահ Ներսէս վրդ. Մելիք-Թանգեանի հետ կազմեց մի կանոնադրութիւն, որը համարեա նոյնն է, ինչ որ Նոր-Նախիջևանի թեմական դպրոցի կանոնադրութիւնը, աւելացրած միայն Ստոլիպինի պահանջները: Այս կանոնադրութիւնը ընդունվեց ծխականների ընդհանուր ժողովից և այժմ պէտք է ուղարկվի կաթողիկոսին՝ մինիստրին ներկայացնելու համար:

Յոյս կայ, որ մինչև միւս ուսումնական տարին այդ կանոնադրութիւնը հաստատված կը լինի և այնուհետև դպրոցը ազատ կերպով կարող կը լինի բաց անել իրար յաջորդող դասարանները:

Բայց այսօր մարդ սաստիկ ցաւում է տեսնելով այն ահագին, հոյակապ, գեղեցիկ, իր բոլոր յարմարութիւններով կառուցված շէնքը և մէջը դատարկութիւն... միայն 37 աշակերտ: Կովկասի հայ դպրոցները տեղ չունեն տեղաւորելու իրանց աշակերտներին, բաւարարութիւն տալու նրանց պահանջներին, իսկ այստեղ, մեզ մօտ, ընդհակառակը. բոլոր յարմարութիւնները և դատարկութիւն... այո, Աստրախանում արհամարհված, անարգված է հայ դպրոցը...

Ս. քահ. Ասլանեանց

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Սամարղանդ, 25 հոկտ.

Ամսի 21-ին, երեկոյեան ժամը 5-ին, Սամարղանդում բնակվող Առաջաձոր գիւղի բնակիչները ժողովվել էին նոյն գիւղացի Ա. Գաբրիէլեանի տանը: Կային մի քանի չէզոք անձնաւորութիւններ էլ: Ժողովի նպատակը, որ համառօտակի պարզեց Գաբրիէլեանը, այն էր, որ գիւղը պարբերական սովից ազատելու համար հիմնվի գիւղական շտեմարան: Ի հարկէ՝ ամենքն էլ, թւով ընդամենը 16 հոգի,—բացի չէզոքներից,—համակրանքով վերաբերվեցին այդ մտքին, բայց որովհետև խօսում էին առանց հերթի, ուստի դիմեցին Մուրադեանին, որ յանձն առնէ ժողովը կառավարելու: Թէև նա պատկանում էր չէզոքների թւին, այնուամենայնիւ սիրով յանձն առաւ և նպատակի կարևորութեան վրա շեշտելով աւելացրեց, որ գիւղացիների կեանքի ապահովութեան, նիւթական ու մտաւոր առաջադիմութեան մէջ զանազան նպաստամատոյցները, բարեգործականներն ու մարդասէր անհատները ոչինչ չեն կարող անել, եթէ ինքը գիւղացին անշարժ նստած յոյսը ուրիշների վրա միայն դնէ: Ինքը գիւղացին է որ միացեալ ույժերով պէտք է կռւի թէ սովի, թէ վաշխառուների և թէ բնութեան այլ պատահարների դէմ, որոնք գիւղացու տնտեսութիւնը քայքայելու բնաւորութիւն ունեն: Ապա, յիշեցնելով որ հացի պակասութեան ձայները գալիս են Կովկասի համարեա բոլոր անկիւններից, ինչպէս և շեշտելով այն հանգամանքը, որ մամուլն այդ մասին ընդարձակ յօդուածներ է նուիրում, յորդորեց ժողովականներին առաջադրված նպատակը իրագործել անյապաղ՝ չը քաշվելով այն բանից, որ իրանք հեռու են գիւղից և կարիքի մեծութեան համեմատութեամբ փոքր թիւ են կազմում: Ժողովականները կրկին անգամ յայտնեցին իրանց պատրաստակամութիւնը: Մի քանիսը հարց տուին, թէ ինչ ձևով ու ծրագրով պէտք է իրագործել այդ: Անվստահութեան ձայներ ևս լսվեցին, իբրաւմբ նկատելով՝ որ այս մի քանի տարւայ ընթացքում միմիայն Սամարղանդում բնակվող առաջաձորցիները խոշոր գումարներ են տուել, թէև գիւղացոց դրութիւնը մնացել է նոյնը: Նախագահը նկատեց, որ իրանց տուած խոշոր գումարները գիւղացու դրութիւնը չեն թեթևացրել հէնց նրա համար, որ իրանց նուիրաբերութիւնն անհատական բնաւորութիւն է ունեցել և ոչ հաւաքական. գալով ինչ ձևով և ծրագրով գործելուն՝ առաջարկեց ընտրել իրանց միջից երեք հոգի լիազօրներ, որոնք յանձն առնէին՝ ա) անմիջապէս ձեռնարկել այդ նպատակի համար դրամ ձեռք բերելու և բ) մամուլի միջոցով դիմելու ձեռնհաս անձանց, խնդրելով որ ուղարկեն իրանց այդ նպատակով կազմած ծրագիր և միևնոյն ժամանակ չը զլանան տալ նաև նպատակայարմար ցուցումներ՝ Առաջաձորում մշտական շտեմարան պահելու համար:

Ժողովը գաղտնի քուէարկութեամբ լիազօր ընտրեց պ. պ. Ա. Աղաբաբեանցին, Թէլլուեանցին և Ա. Գաբրիէլեանցին: Ժողովի որոշումները և ընտրութիւնը արձանագրվելուց յետոյ, բացի վերոյիշեալ նպատակի համար մշտական ամսավճարներ հաստատելուց, որ տեղի կունենայ յաջորդ ժողովում, բացվեց նուիրատուութիւն, որին ստորագրվեցին մօտ 250 ր.:

Ա. Թէլ.

—

Ղազախ, 2 նոյեմբերի

Մեր ժողովուրդը թէև թալանված և ուժասպառ, բայց դարձեալ կարողացաւ բաց անել եկեղ. դպրոցը, ուր ներկայումս սովորում են առ այժմ 32 աշակերտ-աշակերտուհիներ: Մեր միդասեան այդ դպրոցի համար միջոցների սղութեան պատճառով չաջողվեց մի վարժուհի ևս հրաւիրել, ուստի և ամբողջապէս գործը թողնվեց տղեբիս գլողի վրա: Դասերն սկսված են հոկտեմբերի 1-ից և շարունակվում են կանոնաւոր կերպով: Առաջարկվեց անգրագէտ ծխականներին երեխաները հաւաքվել դպրոց և ձրի դասերով գրագիտութիւն սովորել կամ վարժվել գրագիտութեան մէջ: Ցանկացողների թիւը շատ մեծ էր, ուստի և խնդիր ուղարկեցինք նահանգապետին թոյլտուութեան համար. ամենքը սպասում են պատասխանի և պատրաստվում դպրոց գալու: Նոյն դպրոցի աշակերտները պատրաստվում են պատարագի երգեցողութեան համար: Մի գովելի բան եթէ կայ մեր դպրոցի բացման գործում, այդ այն է, որ ծախսը հոգում է ամբողջ ժողովուրդը և ոչ միայն երեխայատէրերը:

Զաք. քահ. Ապրեսեան

ՖԻՆԼԱՆԴԻԱՅՈՒՄ

—

✦ Սէյմի ֆինանսական մասնաժողովում վերջնականապէս քննվել է 20 միլիոնի հարցը՝ ոչ միայն Բարձրագոյն առաջարկութեան համաձայն, այլ և ընդհանրապէս բակզբունքային տեսակէտից: Հարցի այդ տեսակ առաջարկութիւնը միայն փրկել է հիմնական օրէնքների մասնաժողովի արտայայտած կարծիքը՝ պահանջը գոհացնելու մասին ֆինանսական մասնաժողովի մէջ: Վերջնական քուէարկութեան ժամանակ մասնաժողովում ձայները բաժանվել են հաւասար մասի՝ 10 հոգի պաշտպանել են, 10-ը հակառակվել: Այդպիսի դէպքերում հարցը վճռվում է վիճակահանութեամբ: Վիճակը ընկնում է մասնաժողովի այն մասին, որը կառավարութեան պահանջի բաւարարութիւն տալուն կողմնակից էր: Այդ իմաստով էլ մասնաժողովը տուել է իր եզրակացութիւնը, որ սէյմին առաջարկվում է թոյլատրել 20 միլիոն մարկ ֆինլանդական պետական միջոցներից փոխադրելու ռուսաց կայսրութեան զինւորական ֆոնդի անունով:

✦ Ինչպէս յայտնի է, լուր է պտտում, որ ֆինլանդական գեներալ-նահանգապետ Հերարդը ներկայումս թողնում է իր պաշտօնը: Նրա հրաժարականը բացատրվում է նրանով, որ իբր թէ նա չէ ուզում համաձայնութիւն տալ մի շարք այն հակասահմանադրական միջոցների ձեռնարկութեանը, որոնք առաջարկվում են Ֆինլանդիայի հիւրասիրութիւնը վայելող ռուսահպատակների դէմ, այն է՝ սահմանագծի վրա գտնվող տեղերում ռուսաց ոստիկանութեան հրամանով կալանաւորութիւններ և մասսայական խուզարկութիւններ կատարելու մասին: Հերարդը մինչև վերջին ժամանակներս չէր համարձակվում այդքան պարզ կերպով խախտել սահմանադրութեան հիմունքները:

✦ Սենատը առաջարկութիւն է ստացել գեներալ-նահանգապետից վճռական միջոցներ ձեռք առնելու «Վօյմա» (Ույժ) յեղափոխական կազմակերպութեան դէմ: Իր այդ առաջարկում գեներալ-նահանգապետը մատնանշում է, որ թէև սենատը հրամայել է փակել այդ ընկերութիւնը, նա այնուամենայնիւ գաղտնի կերպով շարունակում է իր գործունէութիւնը՝ աւելացնելով իր անդամների թիւը:

✦ Սօցիալ-դեմօկրատական «Соціалъ-Демократъ» և «Народный Листокъ» օրգանները, որոնք տպագրել էին մանիֆեստի և յունիսի 3-ի օրէնքի վերաբերեալ յօդուածները, ֆինլանդական դատարանի կողմից պատասխանատուութեան են ենթարկվել նորին Մեծութեանը վիրաւորանք հասցնելու համար: («Тов.»)

ՆՈՎԿԱՍԱՀԱՅ ՍՈՎԵԱԼՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

—

Նոր-Բայազէտ գաւառի սովեալների օգտին ստացանք Բագուից—Գ. Մէլիք-Մաթութեանից 20 րուբլի: Ալէքսան Մէլիքեանի հարսանիքի հանդէսում Խաչատուր Կարապետեանի միջոցով ժողոված 8 ր. (Նորադուզ գիւղի օգտին):

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Պետերբուրգից «Кавказъ» պաշտօնական լրագրին հեռագրում են, որ ստացվել է Բարձրագոյն հաճութիւն նշանակելու՝ Գ. Կօվալէվին Գանձակի նահանգապետի պաշտօնակատար, իսկ Կովկասի Փոխարքայի առանձին յանձնարարութիւնների պաշտօնակատար ռոտմիստր իշխան Օրբելիանին՝ Գանձակի փոխ-նահանգապետ:

✦ Թիֆլիսի նահանգի տարրական դպրոցների մանկավարժների մի խմբակ վճռել է կազմակերպել ուսուցիչների անկուսակցական ընկերութիւն, առանց կրօնի և ազգի խտրութեան: Այդ ընկերութիւնը նպատակ է դնում դաստիարակութիւնը դպրոցներում դնել կանոնաւոր հիմունքների վրա և իր անդամների նիւթական դրութիւնը բարելաւելու: Այժմ մշակվում է ընկերութեան կանոնադրութիւնը, որը մօտ օրերս կը ներկայացվի ի հաստատութիւն:

✦ Զինւորական-նահանգական դատարանին է յանձնված Գօրու գաւառի Բերխշվետի գիւղի բնակիչ Վասիլի Բեձինաշվիլին, որ մեղադրվում է Ենֆիանջեանցի գործարանի դրամատար Սիմէօն Գագլօէվին սպանելու մէջ:

✦ Ստացանք պ. Գնէլ Տէր-Գաբրիէլեանից 5 ր. յանձնելու Թիֆլիսի Հայուհեաց որբախնամ ընկերութեան վարչութեանը:

✦ Մաստարա գիւղի դպրոցի շինութեան համար ստացանք Վարշավայից—Բագրատեանից 3 ր.:

✦ «Зак.»-ն հաղորդում է, որ Ռոստովի ժամ. գեն.-նահանգապետի կարգադրութեամբ փակվել է «Նոր-կեանք» շաբաթաթերթը զինւորական դրութեան ամբողջ ժամանակամիջոցում. խմբագրին բանտարկել են երեք շաբաթով. խմբագրութիւնը կնքել են, իսկ խմբագրական ծառայ Վատօժեանին բանտարկել են:

✦ Այն լուրերի առիթով՝ թէ մօտ օրերս բացվելու են Բաթումում Ռօգչիլդի գաւօդները, «Ч. В.»-ի աշխատակիցը խօսակցութիւն է ունեցել գաւօդի տեղական ներկայացուցչի հետ, որը յայտնել է, թէ նրան այդպիսի լուր բոլորովին յայտնի չէ: Ընդհակառակը, նրան քաջ յայտնի է, որ գաւօդների բացումը շուտով տեղի չի ունենալ:

✦ Ինժենէր Լէվօ Լէկէնից (բելգիացի) դիմել է Կովկասի Փոխարքային, խնդրելով իրաւունք տալ իրան Թիֆլիսի և Վլադիկավկազի միջև ապրանքա-ճանապարհորդական երթևեկութիւն հաստատել Renard սիստեմի առանձին մօտոր-գնացքների միջոցով:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Նոյեմբերի 3-ին, երեկոյեան ժամը 6 և կէսին, Պալխատինսկի հրապարակում գտնվող Իվանովի գինետունը մտել են 2 անյայտ չարագործներ, իսկ երկուսը մնացել են դուրսը: Ներս մտողները փող են պահանջել: Գինետան մէջ գտնվողներից մէկը աղմուկ է բարձրացրել, որից չարագործները փախել են: Գօրօդօվօյը նրանց ետևից մի քանի անգամ կրակել է, բայց անհետևանք է անցել. չարագործները անյայտացել են:

—

Նոյեմբերի 3-ին, առաւօտեան ժամը 5-ին, երբ Տէր-Աստուածովի տախտակի գործարանի պահապան Թէոս Արզումանովը գնալիս է եղել գրասենեակ, (Մադաթեան կղզի) նրա վրա յարձակվել են 2 անյայտ չարագործներ, վայր են գցել նրան և նրա գրպանից հանել են գրասենեակի բանալին: Յետոյ չարագործներից մէկը ատրճանակը ձեռքին մնացել է իբրև պահապան Թէոսի մօտ, սպառնալով՝ որ եթէ նա աղմուկ բարձրացնի, կը սպանի, իսկ երկրորդը գնացել է գրասենեակ: Մի քանի ժամանակից յետոյ վերջինը վերադարձել է և, մի քանի անգամ կրակելով օդի մէջ, երկու չարագործներն էլ անյայտացել են: Ինչպէս պարզվել է, գրասենեակից գողացված է 70 ր. 83 կ. փող., վերահսկիչ ժամացոյց 40 ր. արժողութեամբ և երկու փերարկու 40 ր. արժողութեամբ: Չարագործներին ձերբակալելու համար միջոցներ են ձեռք առնված:

ՄԱՄՈՒԼ.

Ռուս լայնին զրական գործիչ Սերգէյ Նաւրօցկին «Рус. Слово» լրագրի № 250-ի մէջ (նոյեմբերի 31-ի) «Հայոց—եղբայր, դրամ—քինիկոս» վերնագրի տակ մի երկար յօդուած է նուիրել Արեւմտ. Հայերին [illegible]

[illegible]

...ների մասին: Այդ քննադատութիւնները սակայն այն ձևով, ինչ ձևով որ տեղի կունենան Թերթերու, յայտարարութիւններու ու Թռուցիկներու միջոցով, նպատակի մը չծառայելէ զատ ընդհակառակը տեղի կուտան կրքերու բռնկումին, կը վնասեն յեղափոխութեան փրէսթիժին, և կը ստեղծուի դրութիւն մը, որուն վնասները անցեալի դէպքերը շատ որոշ ցոյց կուտան մեզ: Եգիպտոսի դըժգոհ դաշնակցականները այդ բողոքներն ու քննադատութիւնները տեղ մը կեդրոնացնելու և որոշ ուղղութիւն մը տալու համար բողոքողներու ջանքերուն՝ կազմեցին յատուկ մասնախումբ մը, որ այս յայտարարութեամբ կը դիմէ բոլոր երկիրներու դըժգոհ դաշնակցականներուն, հրաւիրելով զանոնք ղրկել իրենց բողոքներն ու դժգոհութեան պատճառները ստորև նշանակուած հասցէին միջոցով մասնախումբիս, աւելցնելով նաև այն միջոցները, զորս յարմար կը տեսնեն ներկայ դրութեան վերջ դնելու համար:

Մենք մեր կողմէն, առանց բողոքի առարկայ եղող խնդիրներու մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, կուզենք պարզել միայն մեր տեսակէտը այն հարցի մասին, որ ինչպէս կը կարծենք գլխաւոր պատճառն է բոլոր դժգոհ դաշնակցականներու ամենախորին զայրոյթով վերաբերուելուն հանդէպ այն յեղափոխական կազմակերպութեան, որ իր ներկայ տարտամ, հակասական ու խառնաշփոթ աշխարհահայեացքովը ու գործելու կերպովը կը մթագնէ և կաղճատէ տաճկահայկական այնքան պարզ դատը ու մեր տարիներէ ի վեր իր անունով կատարած զոհողութիւններն ու տաժած յոյսերը ի դերև կը հանէ:

Չորրորդ Ընդհանուր Ժողովի որոշման համաձայն, Դաշնակցութիւնը նկատի ունենալով Կովկասի հայութեան ներկայ կացութիւնը և ծնունդ առած սօցիալական պահանջները՝ պաշտօնապէս կը դառնայ ընկերվարական կուսակցութիւն մը, ընդունելով ընկերվարական ուղղութեան հասարակական, բարոյական ու տնտեսական աշխարհահայեացքը, և այդ ուղղութիւնը ստիպողական կը դարձնէ նաև Տաճկահայաստանի համար:

Թէ Դաշնակցութեան տուած այս որոշումը որքան նպատակայարմար է Կովկասի համար, չենք կրնար գիտնալ մենք, որովհետև Կովկասի պայմանները մեզի ծանօթ չեն և հետևաբար իրաւունք չենք տար մեզի ոևէ կարծիք յայտնել այդ մասին: Կովկասցիները իրենք միայն կրնան Դաշնակցութեան ծրագիրը քննութեան ենթարկելով ընդունիլ կամ մերժել, և մեզ տաճկահայերուս համար շատ սխալ պիտի ըլլար անոնց ներքին խնդիրներուն խառնուիլ:

Գալով Տաճկահայաստանի՝ մեզ բողոքող դաշնակցականներուս համար անհնարին է հետևիլ ընկերվարական Դաշնակցութեան, որովհետև չենք կրնար ընդունիլ ոչ իր աշխարհահայեացքը, ոչ իր քաղաքական-հասարակական ձգտումները և ոչ ալ զանոնք կեանքի մէջ իրականացնելու համար ընդունած գործելակերպը: Ընդհանուր Ժողովը, ընդունելով ընկերվարական աշխարհահայեացքը, այսինքն ժողովրդներու զարգացման պրօցէսի մէջ տնտեսական հարցի գերակշռութիւնը և այդ սկզբունքի վրայ հիմնուած գործելու ուղղութիւնը, Դաշնակցութեան գործունէութեան ծանրութեան կեդրոնը փոխադրած կըլլայ առաւելապէս տնտեսական հողի վրայ, իրեն կուսան ընտրելով բնականաբար բանւոր դասակարգը և իրմէ վանելով բոլոր այն տարրերը, որոնք առանց սօցիալիստական դաւանանքն ու գործելակերպը ընդունելու կուզեն աշխատիլ տաճկահայ ժողովրդի ազատագրութեան գործին: Մեր հարցը սակայն Տաճկաստանի մէջ որոշ դասակարգի մը իրաւունքներուն դատը չէ, այլ ամբողջ ժողովրդի մը ազատագրութեան գործն է. տիրող ռէժիմի տակ այս կամ այն դասակարգը չէ որ իր իրաւունքներէն կը զրկուի, այլ ամբողջ ժողովրդի մը բոլոր մարդկային իրաւունքները ոտնակոխ կըլլուին, ժողովրդի մը՝ որ քաղաքակրթական ու տնտեսական տեսակէտով դեռ սաղմնային դրութեան մէջ կը գտնուի: Ներկայ պարագաներու մէջ Տաճկաստանի մէջ գործող ոևէ կուսակցութիւն անխուսափելիօրէն պիտի ըլլայ ազգային կուսակցութիւն մը, որ ուղղութիւն պիտի տայ ժողովրդի ազատագրական ձգտումներուն և առանց ոևէ դասակարգային խտրութեան իր դրօշակին շուրջը պիտի հաւաքէ բոլոր այն տարրերը, որոնք դժգոհ տաճկական ռէժիմէն՝ անոր կործանումին կուզեն աշխատիլ: Դաշնակցութիւնը ընդունելով ընկերվարական սկզբունքը և որոշ դասակարգի մը իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը ընելով իր նպատակակէտը՝ կը դադրի տաճկահայ ժողովրդի ազատագրութեան գործը վարելու կոչումէն, կը դըժէ իր ծագումին և անամէջ Ֆրազներով կը ճգնի պարտկել կատարուած դասալքութիւնը:

Համառօտակի բացատրելէ յետոյ մեր տեսակէտը և մտածելով որ զանազան տեղերէ առանձին-առանձին յայտնուած բողոքները ոչ մէկ դրական արդիւնքի չեն հասնիր, մենք կառաջարկենք դժգոհ դաշնակցականներու համաժողով մը գումարել, որու նպատակը պիտի ըլլայ օրինական ամեն միջոցներով աշխատիլ մեր բողոքները լսելի ընել և փոխել տալ Դաշնակցութեան ծրագրի այն մասը, որ տաճկահայկական խնդրին կը վերաբերի: Իսկ թէ ինչ պէտք է ընել երբ մեր բողոքները անլսելի մնան և յառաջիկայ Ընդհ. Ժողովի մէջ կրկնուին այն ապօրինութիւնները որոնք վերջին Ընդհ. Ժողովի յատկանշական մէկ կողմը կը ներկայացնեն, այս մասին կը հրաժարինք ոևէ կարծիք յայտնելէ, այլ կը ձգենք համաժողովին վերջնական [illegible]րոշում մը տալ:

Համաժո[illegible] համար ամենայարմար տեղը Եգիպտոսը կը նկատենք մենք և կառաջարկենք բոլոր դժգոհ դաշնակցականներուն միանալով՝ իւրաքանչիւր շրջանէ պատգամաւոր ղրկել այս ժողովի համար: Համաժողովի ժամանակին ու յարակից մանրամասնութիւններու համար պէտք է դիմել ստորև դրուած հասցէին միջոցով մասնախումբիս և անոր հետ բանակցիլ»:

Աղէքսանդրիա՝ 18 հոկտեմբ. 1907

Մեր հասցէն՝

Sétrak N. Gabrielian, Poste Française, Boîte 234, Alexandrie (Egypte).

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕԴՆԵՎԱ—$9^1/_2$—2 ժ. ատամի հիւ.

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.:

Կ. Ի. ԳՋԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի:

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—$1^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան:

Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Յ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԱՆԴՐԿՈՎԿ. ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԻ ՁՄԵՌԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ

(Նշանակված են Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ →

ԲԱԳՈՒ (Գանձակ, Եւլախ)

Արագ—գիշ. 12 ժ. 28 ր., Գանձակ—գիշ. 5 ժ. 42 ր., Եւլախ—առաւ. 7 ժ. 19 ր., Բագու—ցեր. 2 ժ. 43 ր.: Պօստ.—երեկ. 9 ժ. 41 ր., Գանձակ—գիշ. 4 ժ. 13 ր., Եւլախ—առ. 6 ժ. 27 ր., Բագու—ցեր. 5 ժ. 39 ր.: Մարդատար—ցեր. 7 ժ 53. ր., Գանձակ—ցեր. 2 ժ. 10 ր., Եւլախ—ցեր. 4 ժ. 21 ր., Բագու—գիշ. 1 ժ. 50 ր.:

ԲԱԹՈՒՄ (Գօրի, Միխայլօվօ, Ռիօն) Մարդատար (№ 7).—առ. 10 ժ. 58 ր., Գօրի—ցեր. 1 ժ. 30 ր., Միխայլօվօ—ցեր. 2 ժ. 58 ր., Ռիօն—երեկ. 7 ժ. 21 ր., Բաթում—գիշ. 12 ժ. 10 ր.: Պօստ.—առ. 9 ժ. 15 ր., Գօրի—ցեր. 11 ժ. 49 ր., Միխայլօվօ—ցեր. 1 ժ. 19 ր., Ռիօն—երեկ. 5 ժ. 47 ր., Բաթում—գիշ. 10 ժ. 45 ր.: Մարդատար (№ 5)—գիշ. 11 ժ. 22 ր., Գօրի—գիշ. 1 ժ. 57 ր., Միխայլօվօ—գիշ. 3 ժ. 20 ր., Ռիօն—առ. 7 ժ. 41 ր., Բաթում—ցեր. 12 ժ. 27 ր.:

ԵՐԵՒԱՆ (Ալէքսանդրօպօլ)

Ապր.-մարդ.—ցեր. 3 ժ. 16 ր., Ալէքսանդրօպօլ—գիշ. 2 ժ. 30 ր., Երևան-Ուլուխ. առ. 8 ժ. 22 ր.: Պօստ.—գիշ. 1 ժ. 8 ր., Ալէքսանդրօպօլ—ցեր. 11 ժ. 53 ր., Երևան—Ուլուխ.—ցեր. 5 ժ. 35 ր., Նախիջևան—գիշ. 12 ժ. 32 ր., Ջուլֆա—գիշ. 2 ժ. 35 ր.:

ԲԱԳՈՒԻՑ (Պետերբուրգի ժամանակով) Մարդատար—առ. 4 ժ. արագ.—ցեր. 4 ժ. 4 ր.: Պօստ.—ցեր. 11 ժ. 23 ր.:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ—Մարդ.—առ. 10 ժ. 38 ր.: Պօստ.—առ. 6 ժ. 49 ր.: Մարդատ.—ցեր. 5 ժ. 46 ր.:

ԵՐԵՒԱՆ-ՈՒԼՈՒԽԱՆԼՈՒԻՑ — Պօստ.—առ. 1 ժ. 58 ր.: Ապրանք.-մարդատար—գիշ. 1 ժ. 50 ր.:

ՋՈՒԼՖԱՅԻՑ—Պօստ. գիշ. 4 ժամին: Մարդ.-ապրանք.—ցեր. 3 ժ. 21 ր.:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ — Պօստ.—7 ժամին: Մրդ.-ապրանք.—6 ժ. 58 ր.:

Ա. ՌԱԲԻՆՕՎԻՉԻ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԻ ՄԱԳԱԶԻՆՈՒՄ

(ԹԱՄԱՄՇԵԱՆԻ ՔԱՐՎԱՆՍԱՐԱ)

Ստացված են ժամացոյցներ

Ի տէր հանգուցեալ Ամենայն Հայոց Մկրտիչ I Վեհափառ Կաթողիկոսի գեղարուեստօրէն պատրաստված էմալէ պատկերով:

ԲԺԻՇԿՆԵՐ

Ն. Մ. ՊՐՕԶՕՐՕՎՍԿՈՒ և Դ. Ն. ԱԹԱԲԷԿԵԱՆԻ

ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ծննդաբերական բաժանմունքով.

Մշտական մահճակալներ

հիւանդների և ծննդկանների համար:

Հանգստի և ընդհանուր պալատներ: Հիւանդանոցը ունի նոր ապպարատներ էլեկտրականութեամբ և լոյսով բժշկելու համար:— Անվտանգ ռօդիօններ: Բաց է հիւանդներին և ծննդկաններին ընդունելու համար ամենայն օր, ամբողջ տարի: Ըստ ցանկութեան համախորհուրդներ պրօֆէսօրների հետ: Պայմանները ուղարկվում են ձրի: Մօսկվա, Մեասնիցկայա փող., տ. Ստրագանօվսկու դպրոցի, բնակ. № 73, դուռ № 7, Բանկօվսկի միջանցքի կողմից: Հեռախօս № 214—54. (չ. ու.) 6—10

ՆՈՐ ԳԻՒՏ „ԲՕՐՆՕ ՆԱՖԹԱԼԱՆ"

Բոլորովին փչացնում է գլխի թեփը, պիրքացնում մազերը, նպաստում է նրա բուսնելուն և տալիս է նրան իսկական տեսք:

Թոյլատրված է բժշկական վարչութիւնից, որպէս չը պարունակող ոչ մի վնասակար նիւթ:

Վաճառվում է՝ Кавказское Т-во торгов. аптек. товарами; Офицерское Экономическое общество и въ ихъ отдѣленеіяхъ. դեղատներում, դեղավաճառների և հոտաւէտեղէն ծախողների մօտ:

(7, 22) 9—25

ԱՄԵՆԱԼԱՒ ՇԵՎԻՕՏ „ՄՕՆԳՕԼԻԱ"

ՄՕԴԱՅԻՆ ՏՐԻԿՕ

Դիմացկուն կտոր՝ տղամարդի շքեղ և նշանաւոր զգեստի համար: Կտորի գոյնը սև, ձիթապտղի կամ շօկօլադի գոյն, գործված նոր մօդային փայլուն նշաններով, շերտերով կամ վանդակներով: Գործարանը ուղարկում է կտորներով, $4^1/_2$ արշ. ամբողջ կօստիւմի համար, 5 ռուբլի 25 կօպ., լաւագոյն տեսակը 6 ր. 25 կոպէկով:

3 կամ աւելի կտորներ պահանջելիս ուղարկվում է պահանջվելիք ապրանքը իբրև ընծայ՝

բոլորովին ՁՐԻ

Արկղը և ճանապարհածախսը գործարանի հաշւով. վերադիր վճարի համար աւելացվում է ռուբլուն 2 կոպէկ: Պահանջները ուղղել.

Лодзь, С. Рубашкину.

Ֆիրման արժանացել է ոսկէ շքանշանի Բրիւսսէլում 1905 թ.

ԱՌԱՆՑ ՌԻՍԿԻ.՝ չը հաւանած ապրանքը ընդունվում է յետ՝ ուրիշ ապրանքի հետ փոխելու, կամ փողը վերադարձվում է: (5 օրը մի անգ.) 4—4

НАРОДНОЕ ЗДРАВІЕ

Серія популярно-научныхъ и медицинскихъ книгъ

50 книгъ 4000 стр. 1000 рис.

Цѣна за 50 книгъ 5 руб. съ достав. и перес.

1) Половая жизнь женщины. Д-ра Кларуса.
2) Исторія естественной любви. М. Нордау.
3) Психологія поцѣлуя. Ломброзо.
4) Психологія женщины. Патрика.
5) О рожденіи дѣтей желаемаго пола. Шенка.
6) Гигіена менструацій. Профес. Фюрста.
7) Болѣзни легкихъ. Профес. Эйгорсона.
8) Что такое чума? Очеркъ В-на.
9) Падучая болѣзнь. Профессора Говерса.
10) Этика половыхъ отношеній. Г. Спенсера.
11) Половыя отравленія человѣка. Стокгема.
12) Любовь. А. Шопенгауэра.
13) Эристика или искусство спорить. Его-же.
14) Гигіена цѣломудрія. Д-ра Корнига.
15) Алкоголизмъ. Проф. Бунге.
16) Астма. Профес. Бриссо.
17) Какъ не толстѣть и какъ избавиться отъ дородства діетой. Д-ра Зальцштейна.
18) Корь, краснуха и вѣтряная оспа.
19) Морфинизмъ. Профес. Бургордта.
20) Календарь беременности. Дедюлина.
21) Малая хирургія. Профес. Вольцендорфа.
22) Болѣзни желудка. Профес. Боаса.
23) Философія и гигіена ѣды. Профес. Бирдоуса.
24) Истерія. Профес. Говерса.
25) Дѣтскія болѣзни. Профес. Багинскаго.
26) Леченіе кумысомъ и кефиромъ. Д-ра Бубиса.
27) Насморкъ и его леченіе. Профес. Брезгена.
28) Леченіе водой. Профес. Глакса.
29) Причины женскихъ болѣзней. Профес. Говица.
30) Геморрой. Признаки, причины и леченіе.
31) Гигіена волосъ. Книга для всѣхъ.
32) Спинная сухотка. Проф. Читтинга.
33) Болѣзни сердца. Профессора Ланге.
34) Болѣзни почекъ. Проф. Сенатора.
35) Экзема и почесуха. проф. Вольфа.
36) Гигіена одежды. Д-ра Орлова.
37) Брюшной тифъ. Проф. Цимсена.
38) Физіологія человѣка. Проф. Фредерика.
39) Южный берегъ Крыма. Д-ра Орлова.
40) Среднероссійскіе курорты,—Старая Русса, Славянскъ, Липецкъ и др.
41) Діэта при разстройствѣ желудка. Пр. Вольфа.
42) Тучность Профессора Пруста.
43) Гигіеническіе консервы и кондитерскія издѣлія. Д-ра Орлова.
44) Леченіе воздухомъ, леченіе солнцемъ. Пр. Киша.
45) Желтуха. Проф. Лихтенштейна.
46) Гимнастика какъ методъ леченія. Д-ра Эфрузи.
47) Болѣзни зубовъ и полости рта. Проф. Шефа.
48) Скарлатина. Профессора Фирордта.
49) Болѣзни горла. Профессора Розенберга.
50) Свѣтолеченіе. Профессора Нильса.

Всѣ 50 книгъ вышли и высылаются подписчикамъ. Цѣна на всѣ 50 книгъ съ пересылкой 5 руб. Въ отдѣльной продажѣ книги стоятъ свыше 20 р. Требованія адресовать: контора „НАРОДНАГО ЗДРАВІЯ", С.-Петербургъ, Троицкая ул., 11. 2—2

ЭЛЕКТРО-ПЕЧАТНЯ „ЭКОНОМІЯ"

Ав. Мугдусіакопова съ С-ми.

въ Тифлисѣ, Большая Ванкская ул., д. Семинаріи № 3—5.

Исполняетъ срочно, аккуратно и чисто, по возможно дешево слѣдующія работы: всевозможныя типографскія, съ самыхъ крупныхъ и до самыхъ мелкихъ заказовъ, печатаніе большихъ журналовъ книгъ, газетъ, брошюръ, афишъ, объявленій, визитныхъ карточекъ и т. п.

Бумага всѣмъ заказчикамъ уступается по фабричнымъ цѣнамъ.

Принимаются также заказы на ПЕРЕПЛЕТНЫЯ и ЛИНОВАЛЬНЫЯ РАБОТЫ.

Для всѣхъ учебныхъ заведѣній дѣлается противъ другихъ заказчиковъ 20% СКИДКИ.

Заказы принимаются тамъ же, въ конторѣ типографіи, съ 8 час. утра до 8 час. вечера.

Иногородныхъ заказчиковъ прошу адресовать заказы: Тифлисъ, Бальшая Ванкская ул., д. семинаріи, № 3—5. Въ типографію „ЭКОНОМІЯ" Ав. Мугдусіакопова съ С-ми.

Электропечатня «ЭКОНОМІЯ» Авет. Мугдусіакопова съ С-ми. Большая Ванкская ул. д. Семинаріи № 3.